

Fokuse:
moterys
Lietuvos
kine

SUDARYTOJOS
Natalija Arlauskaitė, Lina Kaminskaitė

MOKSLINĖS RECENZENTĖS
Violeta Davoliūtė, Agnė Narušytė

AUTORIAI
*Natalija Arlauskaitė, Lukas Brašiškis, Narius Kairys, Lina Kaminskaitė,
Laima Kreivytė, Juozapas Paškauskas, Aistė Račaitytė, Jelena Šalaj,
Renata Šukaitytė, Mantė Valiūnaitė*

REDAKTORĖ
Dangė Vitkienė

VERTĖJA
Austėja Masliukaitė

ANGLŲ KALBOS REDAKTORĖ
Alexandra Bondarev

DIZAINERĖ
Aurelija Slapšytė

MAKETUOTOJAS
Kontis Šatūnas

IŠLEISTA BENDRADARBIAUJANT SU

LEIDYBĄ PARĖMĖ

Visos teisės saugomos

© Natalija Arlauskaitė, Lina Kaminskaitė, pratarmė, 2021
© Meno avilys, www.menoavilys.lt, 2021
© Leidykla LAPAS, www.leidyklalapas.lt, 2021
ISBN 978-609-8198-37-9

sudarė
Natalija Arlauskaitė
Lina Kaminskaitė

Fokuse: *moterys* Lietuvos kine

| LAPAS |

TURINYS

Knygos autorės ir autoriai

6

Pratarmė: gaudant fokusą

Natalija Arlauskaitė, Lina Kaminskaitė

12

ABIPUS EKRANO: KŪRĖJOS IR ŽIŪROVĖS

Kūrusi kino žvaigždyną: režisierė Regina Vosyliūtė

Lina Kaminskaitė

22

„Kažkaip taip natūraliai gavosi, kad dingo interesas kurti“:

kino profesionalės ir lyties nuostatos

Jelena Šalaj

56

Ankstyvasis kinas: bilietas į modernų gyvenimą

Juozapas Paškauskas

86

FILMAI: ZOOM OUT

Moterys Lietuvos kine. Perrašomos istorijos

Laima Kreivytė

118

Ką veikia ir kaip atrodo moterys lietuvių komerciniame kine?

Aistė Račaitytė, Mantė Valiūnaitė

148

Istorija Lietuvos režisierių moterų dokumentiniuose filmuose:
faktai, emocijos, asmeninė perspektyva

Renata Šukaitytė

188

Moterų kūryba ankstyvajame Lietuvos videomene:

Karlos Gruodis atvejis

Gerda Paliušytė

214

FILMAI: ZOOM IN

Netyčia nukreivavusi melodrama:

„Suaugusių žmonių žaidimų“ (1967) lyčių tvarka

Natalija Arlauskaitė

250

Žvilgsnis į Kitą: „Mūsų nedaug“ atvejis

Narius Kairys

272

Ekofeministinis žvilgsnis į Šaltąjį karą,
arba Undinė su kino kamera

Lukas Brašiškis

298

Literatūros sąrašas

318

Asmenvardžių rodyklė

330

Filmų rodyklė

346

Summaries and authors

350

Knygos autorės ir autoriai

Natalija Arlauskaitė

Literatūros, vizualumo ir kino tyrinėtoja, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorė. Pagrindinės interesų sritys – vizualumo ir medijų teorija, istorinė vaizduotė, karų refleksija kine ir vaizduojamajame mene, medicinos vaizdinija. Knygų *Hermetiško teksto analizė: Velimiro Chlebnikovo tekstų semantinės erdvės struktūra* (2005), *Trumpas feministinės kino teorijos žinynas* (2010), *Savi ir svetimi olimpiai: ekranizacijos tarp pasakojimo teorijos ir kultūros kritikos* (2014) ir *Nuožmi taidka: žlugusių režimų fotografija dokumentiniame kine* (2020) autorė. Visos išleistos Vilniaus universiteto leidyklos. Kino teorijos serijos *Kino raštai* (leidykla „Mintis“) sudarytoja ir vertėja.

Lukas Brašiškis

Niujorko universiteto Kino studijų katedros doktorantas ir dėstytojas. Gilinasi į kino dokumentalumą, ekokritinį kiną ir meną, nežmogiškų fenomenų dokumentavimo kine ribas

ir galimybes, kino estetiką ir etiką (ypatingą dėmesį skirdamas Rytų Europos kino ir meno praktikoms), eksperimentinio kino ir šiuolaikinio meno sankirtas. Kuratorius ir filmų programų sudarytojas, kino ir šiuolaikinio meno renginių bei diskusijų organizatorius. Reguliariai rašo apie kiną ir šiuolaikinį meną.

Narius Kairys

Rašytojas, kino kritikas, Žmogaus teisių dokumentinio kino festivalio „Nepatogus kinas“ programos sudarytojas, dėstytojas. Jo prozos kūriniai ir kritiniai tekstai (recenzijos, straipsniai, interviu) spausdinami pagrindiniuose Lietuvos kultūros leidiniuose *Kinas*, *Literatūra ir menas*, *Metai*, *Šiaurės Atėnai*, *Kultūros barai*. Kūryboje ir mokslinėje veikloje, kurioms būdingas tarpdiscipliniškumas, derina klasikinės ir šiuolaikinės humanitarinių mokslų idėjas. Nuo 2017 m. studijuoja menotyros doktorantūroje Vilniaus dailės akademijoje ir gilinasi į etnografinį kiną.

Lina Kaminskaitė

Kino ir kultūros istorikė, audiovizualinių medijų tyrinėtoja, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos docentė, 2019 m. Utrechto universiteto afilijuotoji mokslininkė, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnioji mokslo darbuotoja. Tyrinėja kino rodymo ir žiūrėjimo praktikas, kino vietą kultūros ir kasdienybės istorijoje, kino ir medijų sąveiką. Dviejų knygų bendraautorė (*Kinas sovietų Lietuvoje: sistema, filmai ir režisieriai* (2015); *Epizodai paskutiniam filmui: režisierius Almantas Grikevičius* (2013) ir daugybės straipsnių autorė.

Greta mokslinės veiklos, nevyriausybinėje organizacijoje „Meno avilys“ inicijuoja ir vykdo kultūrinius projektus ir tyrimus. Kartu su „Meno avilio“ komanda inicijavo nacionalinio kino skaitmeninimo ir restauravimo procesą; tyrimą, skirtą moterims šiuolaikinėje kino industrijoje.

Laima Kreivytė

Nepriklausoma kuratorė, menininkė, rašytoja, Vilniaus dailės akademijos dėstytoja. 1999–2000 m. stažavosi lyčių studijų programoje CEU, Budapešte. Studijuoja VDA meno doktorantūroje (tema „Kuravimas kaip meno praktika ir politika“). Dirbo savaitraščiuose *7 meno dienos* ir *Literatūra ir menas*, rašė apie meną, kiną, feminizmą ir *queer* kultūrą. Kuravo per 50 parodų Lietuvoje ir užsienyje, tarp jų Baltijos paviljoną 3-iojoje Prahos bienalėje, Lietuvos paviljoną 53-iojoje Venecijos bienalėje ir Nacionalinės dailės galerijos XX–XXI a. ekspoziciją. Išleido dvi poezijos knygas: *Sapfo skai(s)tykla* (2013) ir *Artumo aritmetika* (2019), sudarė Kęstučio Zapkaus ir Marijos Teresės Rožanskaitės kūrybos albumus. Veda LRT Klasikos programos radijo laidą „Iš balkono“. Dalyvauja parodose solo ir su grupe „Cooltūristės“.

Gerda Paliušytė

Vilniuje kurianti menininkė ir kuratorė, viena projektų erdvės „Montos tattoo“ įkūrėjų ir kuratorių, „Meno avilio“ projekto „Nepriklausoma sinemateka“ videomeno skilties vadovė ir redaktorė. Domisi įvairiomis dokumentinėmis praktikomis, istoriniais ir populiariosios kultūros reiškiniais bei personažais, jų santykiu su socialine tikrove. Kūryboje

tyrinėja kolektyviškumo laikinumą, kontakto troškimą ir nebylius susitarimus.

Juozapas Paškauskas

Istorikas, Lietuvos istorijos instituto mokslo bendradarbis. Mokslinių interesų sritys – XIX a. antros pusės socialinė ir kultūros istorija, Rusijos imperijos modernėjimo reiškiniai, populiariosios ir masinės kultūros užuomazgos XIX a. Lietuvoje, ankstyvojo kino istorija Lietuvoje ir Vilniaus miesto istorija.

Aistė Račaitytė

Baigė kinotyros bakalauro studijas Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Kino fakultete ir įgijo kino kuravimo magistro laipsnį Londono Birkbeko universitete, po studijų atliko praktiką Britų kino institute Londone. Nuo 2013 m. aktyviai dirba kino kuravimo srityje. Šiuo metu yra festivalio „Kino pavasaris“ programos sudarytoja bei platinimo veiklos vadovė.

Jelena Šalaj

Psichologė, tyrėja, dėstytoja, tekstų autorė. Akademiniai interesai: vizualumo studijos, kokybiniai tyrimo metodai, medijų raštingumas, kultūros edukacija. Dėsto kokybinių tyrimo metodų kursus Vilniaus ir Klaipėdos universitetuose. Fenomenologinių tyrimų instituto organizacinio komiteto narė. 2017–2018 m. vadovavo nevyriausybinės organizacijos „Meno avilys“ vykdomam tyrimui „Moterys Lietuvos kino industrijoje“. Domisi ir užsiima analogine fotografija,

tinklalapio *www.vienok.lt* autorė. 2020 m. pradėjo podoktorantūros stažuotę Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute, kur tyrinėja analoginę fotografiją iš feministinių vizualumo studijų perspektyvos.

Renata Šukaitytė

Nuo 2002 m. vykdo tyrimus Lietuvos ir Europos kino ir medijų tematika. Drauge su kitais autoriais parašė monografiją *Politinis lūžis ekrane: (po)komunistinė transformacija Lietuvos dokumentiniame kine, videokronikoje ir televizijoje* (2020); yra parengusi keletą teminių mokslinių periodinių ir vienkartinių leidinių: kartu su Kęstu Kirtikliu *Socialinės tikrovės meditacija: kultūra, politika, visuomenė; Kinas ir filosofija* (Athena. Filosofijos studijos, 2014); kartu su Christopheriu Halesu *The Garden of Digital Delights: Rethinking Cross-media Practices in Contemporary Art and Culture* (Acta Academiae Artium Vilnensis, 2012); *Baltic Cinemas After 90's: Shifting (Hi)Stories and (Id)Entities* (Acta Academiae Artium Vilnensis, 2010). Jos tekstai publikuoti knygose *East, West and Centre: Reframing post-1989 European Cinema* (2015); *Small Cinemas in Global Markets: Genres, Identities, Narratives* (2015); *The Education of The Filmmaker: Views from Around the World* (2013); *Intensyvumai ir tėkmės: Gilles'io Deleuze'o filosofija šiuolaikinio meno ir politikos kontekste* (2011) ir kituose leidiniuose.

Mantė Valiūnaitė

Šiuo metu studijuoja doktorantūroje Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Jos tyrimų objektas – hibridinis kinas.

Mantė yra Vilniaus tarptautinio kino festivalio „Kino pavasaris“ meno vadovė, trejus metus dirbo programos sudarytoja tarptautiniame dokumentinio kino festivalyje „Nepatogus kinas“, kuruoja įvairius projektus nevyriausybinėje organizacijoje „Meno avilys“. Reguliariai rašo žurnalui *Kinas* ir kultūros savaitraščiui *7 meno dienos*.

Pratarmė: *gaudant fokusa*

NATALIJA ARLAUSKAITĖ, LINA KAMINSKAITĖ

Kodėl atėjo laikas pažvelgti į moteris kine? Būtent Lietuvos kine – už ekrano ir ekrane. Pažvelgti į kino kūrėjas, ilgą laiką nepatekusias į rašančių ir galvojančių apie kiną dėmesio lauką? Nepatekusias, nes daug dešimtmečių kūryba ir esminis kino darbas buvo siejami pirmiausia su režisieriaus figūra, o ši pakluso kūrėjo, tiksliau Kūrėjo, mitologijai. Pagal ją režisierius – kino pasaulio demiurgas, vizionierius ir įmantrios tvarkos steigėjas. Idealiu atveju – genijus. Šioje kultūrinėje mitologijoje visi kiti kino darbuotojai ir darbuotojos turi gerokai mažesnį kūrybos potencialą, išskyrus pavienius operatorius, aktoras ir aktorius, tampančius idėjiniais Kūrėjo partneriais ir pašnekovėmis, nors dažniau tiesiog mūzomis. Šioje mitologijoje genijės ir mūzai neegzistuoja, nenumatyti.

Pažvelgę į kiną ne vien kaip į meną, turintį vieną kūrybinių idėjų ir kūrybinės valios šaltinį, o kaip į veiklą – kultūrinę ir ekonominę veiklą, galime pamatyti, kad kino darbas ir kūryba turi gerokai daugiau veikėjų. Todėl jau

kelis dešimtmečius skirtingose kino kultūrose ir transnacionaliniu mastu vyksta svarbus kino istorijos perrašymo projektas, kuriame – pakeitus fokusą ir *prizūminus* – ryškinami specifiniai kūrybiniai ir gamybiniai vaidmenys, klausiama apie jų matomumo ar nematumumo sąlygas, apie kūrėjų savivoką ir įlytintą kino kultūros tvarką, apie tai, kaip lytis dalyvauja kino žiūrėjimo ir vartojimo praktikoje. Greta vyksta lyties vaizdinių ir įlytintų reprezentacijų pačiuose įvairiausiuose kino segmentuose apmąstymas ir teorizavimas. Reprezentacijų klausimas visada svarbus galvojant apie tai, kokie lyties vaizdiniai cirkuliuoja, su kokiais identifikuojamasi, kokie ardomi ar geidžiami.

Į šitokią kino apmąstymą mes, Lietuvos kino kūrėjos ir kūrėjai, mokslo žmonės, žiūrovės ir žiūrovai, įžengiamo išsynchronizuotu žingsniu. Kino kultūros teorizavimas visgi vėluojantis ir menkai institucionalizuotas – turbūt negalėtume įvardyti tvirtų kinotyros taškų universitetuose, nors iš skirtingų disciplinų išėjusių autorių, daug dirbančių kino istorijos, teorijos ir analizės srityse, nemaža. Šiuose darbuose kritinė ir feministinė žiūra pasirodo epizodiškai, tačiau šiokia tokia tradicija formuojasi, o nuorodos į feministinę prieigą paremtus lietuviškuosius tekstus ne sykį pasirodys šioje knygoje.

Kino kūrybos ir gamybos darbas vyksta toks ir tiek, kokios yra idėjinės, ekonominės, tarptautinio bendradarbiavimo ir savos kino industrijos galimybės. Tačiau kino kūrėjų, gamintojų ir platintojų profesinis etosas sunkiai artikuliuoja problemas, susijusias su nepageidaujamu įlytintu elgesiu, kurio aptarimas itin suintensyvėjo dėl #metoo judėjimo, o profesinė savivoka ir jos lyties dimensija tik pradėta tyrinėti. Pirmas žingsnis, nuo kurio atsispiria ir ši knyga,

tai projektas „Moterys Lietuvos kino industrijoje“ („Meno avilys“, Lina Kaminskaitė, Jelena Šalaj, 2017–2019).

Kaip ši knyga fokusuoja žvilgsnį į moteris kine? Fokusas – visada optika: kaip kameros žvilgsnis sureguliuotas, taip ir matysime kine rodomą pasaulį; kaip medžiaga sumontuota, tokios reikšmės ir ims formuotis; kokius kultūrinius įgūdžius žiūrėti kiną turime, tokią kino patirtį ir kaupsime. Rašymo apie kiną optika – visada teorija, deklaruota arba ne, įsivedama tirštai arba punktyru. Šiuo atveju svarbu ir tai, kad teorinė optika ateina iš skirtingų disciplinų, o knygos bendraautorių akademinė biografija taip pat įvairuoja – jos ir jie ateina iš istorijos, filologijos, dailėtyros, psichologijos ir kinotyros.

Pradėdamos rengti šią knygą turėjome vilties sukurti bendrą tomo teorinį rėmą, kurio ašis – feministinė kino refleksija. Pabaigusios šį darbą matome, kad pavyko padaryti besiformuojančių svarstymų apie Lietuvos kino kūrėjas, moters reprezentacijas ir lyties vaizdinių tvarką žemėlapi. Vienos teritorijos teoriniu požiūriu prisodrintos labiau, kitos mažiau, bet konceptualūs riboženkliai matyti. Jie sukalti jungiant tekstus į tris skyrius: pirmame skyriuje „Abipus ekrano: kūrėjos ir žiūrovės“ kalbama apie realias moteris, kurių kino žiūrėjimo ir kūrimo patirtis formavosi konkrečiame istoriniame kontekste. Antras ir trečias skyriai siūlo moterų reprezentacijų ir lyties tvarkos analizę dviem masteliais: antras skyrius „Filmai: *zoom out*“ jungia straipsnius apie Lietuvos dokumentinį, komercinį ir autorinį vaidybinį kiną, o trečias skyrius „Filmai: *zoom in*“ sutelkia dėmesį į detalią atskirų filmų analizę.

Skyrių „Abipus ekrano: kūrėjos ir žiūrovės“ pradeda du tekstai, skirti sovietmečiui ir Lietuvos kinui po

nepriklausomybės atgavimo ir koncentruojantys į kino kūrėjas. Lina Kaminskaitė straipsnyje „Kūrusi kino žvaigždyną: režisierė Regina Vosyliūtė“ pristato naują kino istorijos perspektyvą, kurios esmė – kanonų peržiūrėjimas ir kultūriškai nematomo darbo kėlimas į kino meno / industrijos apmąstymo sceną. Tad straipsnio šerdis – antrųjų režisierių apskritai ir Reginos Vosyliūtės darbo įrašymas į kino istoriją. Jelena Šalaj, vadovaudamasi iš socialinės psichologijos kylančia subjektyvumo tipologija, savo straipsnyje „Kažkaip taip natūraliai gavosi, kad dingio interesas kurti“: kino profesionalės ir lyties nuostatos“ analizuoja skirtingų profesijų moterų, dirbančių šiuolaikinėje Lietuvos kino industrijoje, profesinę savivoką ir kelią. Dėmesio centras – socialinė profesinio etalono norma ir įvairios strategijos formuoti santykį su ja. Skyrių užbaigia žvilgsnis į kitą ekrano pusę: Juozapo Paškausko straipsnis „Ankstyvasis kinas: bilietas į modernų gyvenimą“ rodo, kaip ankstyvosios kino auditorijos įpročiai ir lūkesčiai formavosi iš esmės kintančios modernios laisvalaikio kultūros kontekste, kuriam įlytintų kasdienybės ritualų vaidmenis sufleravo ir kino vaizdinija.

„Filmai: *zoom out*“ sutelkia dėmesį į moterų reprezentaciją autoriniame, komerciniame vaidybiniame, dokumentiniame kine ir videomene. Straipsnyje „Moterys Lietuvos kine. Perrašomos istorijos“, analizuojančiame autorinį kiną, Laima Kreivytė apžvelgia Lietuvos kino istoriją ir, pasitelkdama feministinę kino ir *queer* vizualumo teoriją, rodo „moteriškojo žvilgsnio“ skirtumus nuo „vyriškojo žvilgsnio“ kuriant lyties ir šeimos vaizdinius. Straipsnis aprėpia laikotarpį nuo 1947 iki 2020 m., baigiant Linos Lužytės filmu „Pilis“. Aistė Račaitytė ir Mantė

Valiūnaitė straipsnyje „Ką veikia ir kaip atrodo moterys lietuvių komerciniame kine?“ taiko ankstyvąją feministinę kino sociologiją, paremtą statistiniais žiūrimumo ir ekonominiais duomenimis. Jos analizuoja, kaip ir ar kinta lyties stereotipizavimas komerciniame kine pagal žanrus, ir daro liūdną išvadą, kad patriarchalinės tvarkos kvestionavimo šiame kino segmente nematyti, nors komercinis kinas iš principo nėra tam pasmerktas. Renata Šukaitytė straipsnyje „Istorija Lietuvos režisierių moterų dokumentiniuose filmuose: faktai, emocijos, asmeninė perspektyva“ kalba apie specifinę – istorinę – reprezentaciją ir vaizduotę. Analizuodama Giedrės Žickytės „Kaip mes žaidėme revoliuciją“ (2012), Jūratės ir Vilmos Samulionyčių „Močiute, Guten Tag!“ (2017), Martinos Jablonskytės „Lituanie, mano laisve“ (2018) ir Ramunės Rakauskaitės „Keliones namo“ (2019) autorė svarsto, kokiomis priemonėmis istorijos archyvas tampa istoriniais pasakojimais. Užbaigia šį skyrių Gerdos Paliušytės straipsnis „Moterų kūryba ankstyvajame Lietuvos videomene: Karlos Gruodis atvejis“, iš feministinės videomeno istorijos perspektyvos aptariantis kūrėjų moterų vietą lietuviškame videomene ir Karlos Gruodis kūrybą ir, taikydamas Gilles’io Deleuze’o laiko kristalo sampratą, analizuoja Gruodis darbą „X beats per minute“ (1996).

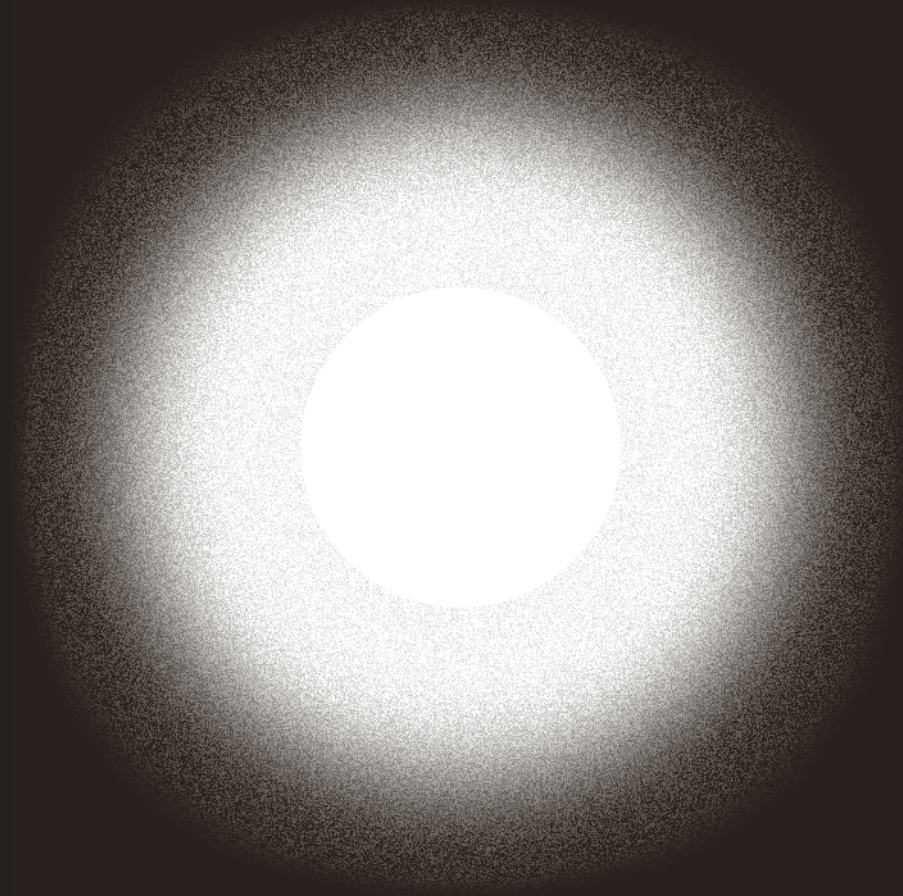
Trečias skyrius „Filmai: *zoom in*“ pakeičia žvilgsnio mastelį ir sufokusuoja jį į atskirų darbų analizę. Natalija Arlauskaitė straipsnyje „Netyčia nukreivavusi melodrama: „Suaugusių žmonių žaidimų“ (1967) lyčių tvarka“ analizuoja vieną iš dviejų filmo novelių „Žlugimas“ ir, pastebėdama akivaizdžiai pasikeitusią – *suqueerintą* – reakciją į filmą, klausia, kokie jo naratyviniai ypatumai susiję

su tokiu suvokimo pasikeitimu, „atgaline data“ išvelgiant reikšmingus nuokrypius nuo heteronormatyvumo – kitaip tariant, recepcijos problematiką išverčia į naratologijos žodyną. Narius Kairys, žvelgdamas į Šarūno Barto kūrybą iš Jeano-Paulio Sartre'o fenomenologijos perspektyvos, straipsnyje „Žvilgsnis į Kitą: „Mūsų nedaug“ atvejis“ analizuoja, kaip režisieriui būdinguose Kito(s) vaizdiniuose dalyvauja lyties matmuo. Esminė analizei tampa žvilgsnio sąvoka, jungianti Sartre'ą ir feministinę teoriją. Skyrių ir knygą baigia Luko Brašiškio straipsnis „Ekofeministinis žvilgsnis į Šaltąjį karą, arba Undinė su kino kamera“, skirtas Emilijos Škarnulytės darbų porai „Sirenomelia / No Place Rising“ (2015–2018). Pasirinkta prieiga leidžia parodyti, kaip juose ekofeministinė poetika virsta ekofeministine politika, o Šaltojo karo pėdsakų refleksija permąsto gamtos ir kultūros santykį, suteikdama jam pozityviai suvokiamą monstrišką pavidalą.

Knyga yra tarp- ir daugiadisciplinė – teorinės prielaidos deklaruojamos kiekvienąsyk, bet bendrą autorinę optiką ir fokuso parinkimo būdą padeda pamatyti pradžioje pateikiamas autorių pristatymas. Baigdamos tikimės, kad ir moterų darbas Lietuvos kine, ir moterų / lyties vaizdiniai išliks žiūrov(i)ų ir tyrėjų akiratyje. Nes tai tik pirmas fokusuotės bandymas.

Abipus ekrano:

kūrejos ir žiūrovės

Kūrusi kino žvaigždyną: *režisierė* *Regina Vosyliūtė*

LINA KAMINSKAITĖ

Aš galvoju, kad visi žmonės gali būti artistai, tik jiems vaidmenys neparašyti. Kartais reikia tik atidžiai pažiūrėti į žmogų.

Regina Vosyliūtė (1927–2010)

Parašyti tekstą apie režisierę Reginę Vosyliūtę paskatino kelios aplinkybės. Pirmiausia klišė, kad sovietmečio kinas – tai „pasaulis, kuris priklausė vyrams“. Tačiau pažvelgę į filmų titrus atrastume ne vieną moters pavardę – pavyzdžiui, abstraktaus meno Lietuvoje pradininkės, kino dailininkės Juzefos Čeičytės, „Niekas nenorėjo mirti“ filmo struktūros kūrėjos, montažo režisierės Izabelės Pinaitytės, kino ir TV grimo mokyklos pradininkės Marijos Oržekauskaitės, lietuviškos mados kūrėjos, kostiumų dailininkės Irenos Vabalienės ir daugelio kitų. Dažnai šios pavardės arba niekam nežinomos, pamirštos, arba nugulusios tekstų paraštėse.

Antra aplinkybė – Reginos Vosyliūtės palikti kūrybos pėdsakai, mažai kur aprašyti, užfiksuoti, bet labai ryškūs jos bendradarbių, bičiulių atsiminimuose. Daugiau nei prieš dešimt metų atsiminimus rinkau ne konkrečiam žmogaus portretui užfiksuoti, bet suprasti kino gamybos procesus sovietmečio Lietuvoje, o Vosyliūtės pavardė nuolat skambėdavo greta kitų svarbių kūrėjų ir kino studijos administratorių. Tąsyk ji man nepasirodė reikšminga – nes kino studijoje buvo „tik“ antroji režisierė. Žvilgsnio fokusą nuo labiausiai pripažintų, įvertintų ir matomų menininkų vyrų link mažai žinomų kūrėjų moterų nukreipiau 2016 m. pradėjusi mintyse lipdyti naujo, profesiskai ir asmeniškai svarbaus tyrimo¹ pagrindus.

Trečia aplinkybė tapo bičiulių iš „Meno avilio“ 2009 m. vaizdo formatu įrašytas ir iki šiol niekur neskelbtas pokalbis su Vosyliūte. Tad visų šių aplinkybių nulemtas straipsnis yra pirmas bandymas sudėlioti kino režisierės Reginos Vosyliūtės kūrybinį portretą ir pabandyti suprasti Lietuvos kino studijos atmosferą iš tuo metu dirbusių moterų perspektyvos, perprasti antrųjų režisierių vaidmenį kuriant kino filmus ir kartu pristatyti pakitusius kino istorijų rašymo kanonus.

MOTERYS KINO ISTORIJOJE

Feministinė kino istorija, moterų indėlio į kino kūrimą tyrimai išryškėjo tik pastaraisiais keliais dešimtmečiais. Didžiulį postūmį tam padarė XX a. paskutinio dešimtmečio ankstyvojo kino atradimai bei požiūrio į kino istoriją pokytis, nulemtas sąjungos tarp kino istorijos ir feministinės

1 Turiu galvoje tyrimą „Moterys Lietuvos kino industrijoje“, kurį 2017–2019 m. įgyvendinome kartu su Jelena Šalaj, Nike Kiškyte, Sandra Zaidova, Veronika Urbonaitė-Barkauskiene, Deimante Petruolyte. Tyrimą įkvėpė 2016 m. įvykusi pirmoji konferencija „Emancipacijos diskursai nepriklausomoje Lietuvoje“.

kino teorijos. Kaip pastebi Vicki Callahan, „kinas ir feminizmas istorijai suteikė naujus matymo ir mąstymo apie pasaulį būdus“².

Jei XX a. aštuntame dešimtmetyje feministinė kino teorija buvo labiau susitelkusi į matomo, pastebimo moterų buvimo ekrane (reprezentacijos) ar žiūrovių moterų (receptijos) aspektus, tai istorikės dėmesį labiau kreipė į nematomų, tuometėje istoriografijoje neegzistavusių kūrėjų moterų (režisierių, scenaristių, kostiumų dailininkų, montažo režisierių ir kt.) klausimus. Pasak feministinės kino istorijos pradininkų Monicos Dall’astos ir Jane M. Gaines, moterų stygius, nebūtis kino istoriografijoje „tapo priežastimi naudoti psichoanalitinę teoriją, kurios dėmesio centre – moterys ekrane, bet ne moterys kino kūrėjos. <...> Feministinė kino teorija vystėsi iš nebūties teorijos, kadangi kinas neturėjo tradicijos, kokią turi literatūra, atsispirianti nuo Viktorijos laikų rašytojų moterų.“³

Iš tiesų dar iki pat praėjusio amžiaus devinto dešimtmečio ankstyvasis kinas dažnai sietas tik su kūrėjais vyrais, tačiau atidesnis žvilgsnis netrukus atskleidė daugelį iki tol niekam nežinomų kino kūrėjų moterų pavardžių: jos buvo ir režisierės, ir scenaristės, ir operatorės, ir kino studijų įkūrėjos⁴. Pavyzdžiui, XX a. antrame ir trečiame dešimtmėčiuose daugumą JAV kino scenarijų sukūrė moterys, ir ši aplinkybė verčia naujai įvertinti moterų dramaturgių indėlį į JAV populiariosios kultūros kūrimą bei klasikinio

2 *Reclaiming the Archive. Feminism and Film History*, ed. by Vicki Callahan, 2010, p. 5.

3 Monica Dall’asta, Jane M. Gaines, „Prologue. Constellations: Past Meets Present in Feminist Film History“, in: *Doing Women’s Film History: Reframing Cinemas, Past and Future*, ed. by Christine Gledhill, Julia Knight, Urbana: University of Illinois Press, 2015, p. 15.

4 Pavyzdžiui, viena svarbiausių studijų, kurioje užfiksuoti niekur iki tol nefigūravę atradimai apie ankstyvojo kino kūrėjas: Anthony Slide, *The Silent Feminists: America’s First Women Directors*, Lanham, MA: Scarecrow Press, 1996.

Filmai:

zoom out

Moterys Lietuvos kine. *Perrašomos istorijos*

LAIMA KREIVYTĖ

„Moterų klausimas“ bet kurioje srityje yra politiškas, o kine – ypatingai. Tiek industrijoje – darbo, gamybos santykiuose, tiek produkcijoje – kuriamose vaizdinėse reprezentacijose. Todėl apie moteris kine galima kalbėti dvejopai – žiūrint į ekraną ir žiūrint už ekrano. Kaip lyčių studijas baigusių menotyrininkę mane labiau domina vaizdinės lytiškumo konstrukcijos. Ne tik moterų, vyrų ir nenormatyvinio seksualumo vaizdiniai, bet ir jų kūrimo mechanizmai, (re)produkuojamos prasmės ir pasakojamos istorijos.

Tyrimą pradėjau nuo reprezentacijų, siekdama išsiaiškinti, kaip kito moterų įvaizdžiai ir socialiniai vaidmenys Lietuvos kine nuo 1947 m. iki šių dienų, kaip lyčių reprezentaciją veikė ideologinis aparatas ir kintantis sociokultūrinis kontekstas. Ir kaip pasikeitė moterų vaidmenys ir pasakojamos istorijos pasirodžius režisierių Inesos Kurklietės, Giedrės Beinoriūtės, Kristinos Buožytės, Giedrės Žickytės, Linos Lužytės ir kitų filmams.

Straipsnio pavadinimas nurodo, kad bus kalbama apie perrašomas istorijas – moterų istorijas (tai mano bandymas išversti HERstory, JOS istoriją, skirtingai nuo HISstory – JO istorijos, kuri VYRAUJA patriarchalinėje kultūroje). Istorijos talpina savyje „ją“ (vienaskaitos kilmininkas – JOS), „jas“ (daugiskaitos vardininkas JOS) ir raitelių tautai svarbų pažadą „joti“ (būsimasis laikas JOS). XXI amžiuje moterys abipus kameros perrašo vyrišką Lietuvos kino istoriją. Atsižvelgdama į kintantį kino peizažą, savo tyrimą perrašau ir aš.

Moterimis Lietuvos kine susidomėjau po lyčių studijų Vidurio Europos universitete (CEU) pakviesta į menininkų Nomedos ir Gedimino Urbonų projektą „Transakcija“ (2000), kuriame jie sukūrė moters vaidmenų ir jų refleksijos archyvą¹. Perskaičiusi *7 meno dienose* mano straipsnį apie Ludvigų muziejuje Budapešte vykusį Urbonų projektą tuometinė žurnalo *Kinas* redaktorė Rasa Paukštytė pasiūlė pasižiūrėti daugiau lietuviškų filmų ir parašyti apie moteris Lietuvos kine². Taip prasidėjo as-meninis tyrimas, kurį vis atnaujindama vykdaui iki šiol.

DIDVYRĖS IR PASKENDUOLĖS

Moterys lietuvių kine negali pasigirti išskirtiniu dėmesiu. Sauliaus Macaičio knygoje apie aktoriaus profesiją *Šviesos sukurti* lietuvių aktores pristatantis skyrius vadinasi „Vienišos lietuvės“ (jis eina po lietuvių aktoriams skirto skyriaus

1 Meninis tyrimas „Transakcija“ (2000–2004) rėmėsi iš psichiatrijos mokslo pasiskolintu transakcijos modeliu – dramos trikampiui, kuriame veikia persekiotojas, gelbėtojas ir auka. Nomeda ir Gediminas Urbonai surinko Lietuvos kino filmų kolekciją (perrašė filmus į VHS kasetes) su ryškiausiais moterų vaidmenimis (dažniausiai aukos). Tuos vaidmenis komentavo psichiatrai ir feministės tyrėjos (Viktorija Daujotytė, Aušrinė Marija Pavilionienė, Solveiga Daugirdaitė, Rima Praspaliauskienė, Živilė Pipinytė ir kt.). Projektas pristatytas tarptautinėse parodose, priklauso Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus kolekcijai. Išleistas katalogas anglų kalba *Transaction. Made by Nomeda & Gediminas Urbonas*, Vilnius: Jutempus, 2001.

2 Laima Kreivytė, „Pralaimėjimo strategijos: moterys lietuvių kine“, *Kinas*, nr. 7 (278), 2002, p. 30–35.

„Virto ažuolai“³). Jo įžangoje autorius retoriškai klausia: „Tad kas gi buvo tos lietuvių kino merginos ir moterys?“⁴ Ir čia pat atsako: „Ogi šiaip – ryškių vyrų blankūs šešėliai, dažniausiai tik formaliai primenantys, jog „pasaulis, kuris priklauso vyrams“ (nerealizuoto Vytauto Žalakevičiaus scenarijaus pavadinimas, skambantis kaip formulė), – dar ne visa tiesa.“⁵ Kritiko žodžius iškalbingai apibendrina skyriaus atsklandai parinkta iliustracija: tarp gėlių ir žvakių karste guli moteris. Ir trumpas komentaras: „Viskuo gera, kai miega (Vaiva Mainelytė „Velnio nuotakoje“).“⁶

Ar iš tiesų lietuviškų filmų herojės geros tik horizontalioje padėtyje? Kas kuria daugumai lietuvių filmų būdingus moters-aukos scenarijus: scenaristai ir režisieriai, kino kritikai, pačios aktorės ar vyro žvilgsniui atstovaujanti kameros akis? Daug rašyta apie aktorės meistriškumą ar psichologinę vaidmens motyvaciją, o dabar atėjo laikas apnuoginti ideologines moters įvaizdžio konstrukcijas ir identifikacijos modelius.

Peržiūrėjus daugybę lietuviškų filmų nuo pokario iki šių dienų galima teigti, kad ryškių ne tik savo grožiu moterų, kurios nebūtų tik geismo objektai ir kvestionuotų stereotipinių moteriškumą, nėra daug. Sovietmečiu bene vienintelė pagrindinė filmo veikėja, kurios gyvenimo istorija brėžė svarbiausią scenarijaus liniją, buvo partizanė Marytė Melnikaitė rusų režisierės Veros Strojevos sukurtame filme

3 Saulius Macaitis, *Šviesos sukurti. Profesija: kino aktorius*, Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 192–205.

4 *Ibid.*, p. 192.

5 *Ibid.*, p. 192.

6 *Ibid.*, p. 190.

„Marytė“ (*Mapume*, 1947)⁷. Idealizuotas Marytės paveikslas turėjo pasitarnauti kaip būsimų filmų herojiškos moters prototipas, bet daugiau tokių bebaimių pagrindinių veikėjų neatsirado. Marytė liko vienintelė didvyrė, savo auka pelniusi ypatingą vietą „sovietmečio šventųjų“ (pasak Živilės Pipinytės) ikonografijoje.

Kankinės aura apgaubia Marytę jau filmo pradžioje, kai degančiomis akimis ji pasakoja klasei sakmę apie Gražiną. Šis epizodas svarbus ne tik kaip Marytės pasirinkto aukojimosi kelio atskaitos taškas, bet ir kaip ideologinis „istorinio prieš“ apibrėžimas. Kaip Gražina didvyriškai kovėsi su krikščionišką religiją skleidusiais vokiečių riteriais, taip ir Marytė kovos su vokiečių fašistais. Neatsitiktinai filmo pabaigoje kareivių apsuptos Marytės ilgas kelias į egzekucijos vietą sugestijuoja Kristaus kančios kelią.

Viena svarbiausių filme – Marytės ir kunigo santykių linija. Kai mokinė Marytė kreipiasi į kunigą pagalbos, nes tėvams nebeužtenka pinigų ją leisti į mokslus, šis pasiūlo tarnauti turtuoliams ir melstis. Ji pasirenka darbą fabrike. Filmu pabaigoje atėjęs į kalėjimą išklausti partizanės išpažinties kunigas pamato apdegintus Marytės pirštus ir klausia, kas padeda išverti kankinimus. Ji atsako: „Tūkstančiai beraščių mergaičių, kokia aš buvau, man šaukia: tylėk!“ Kunigas nesugeba sugrąžinti partizanės į tikėjimą, priešingai – tai Marytė atskleidžia jam tikėjimo ir aukos prasmę.

Kodėl tiek daug dėmesio skiriama klasiniams ir kitiems engėjams, o šalia Marytės nėra jos verto komjaunimo aktyvisto? Moteris didVYRĖ būtent todėl ir gali vadintis

⁷ Toliau remiuosi savo 2002 m. straipsniu „Pralaimėjimo strategijos: moterys lietuvių kine“. Plačiau apie socialinį ir politinį filmo kūrimo kontekstą žr. Violeta Davoliūtė, Lina Kaminskaitė, „Sovietizacija ir kinas: lytis, tapatybė, ideologija filme „Marytė“ (1947)“, *Politologija*, 2018, t. 90 (2); apie „Marytės“ kompozitines erdves žr. Natalija Arlauskaitė, „Netobulas totalumas: kelios pastabos apie erdvinis kompozitizavimą ir kino propagandą“, *Politologija*, 2018, t. 90 (2).

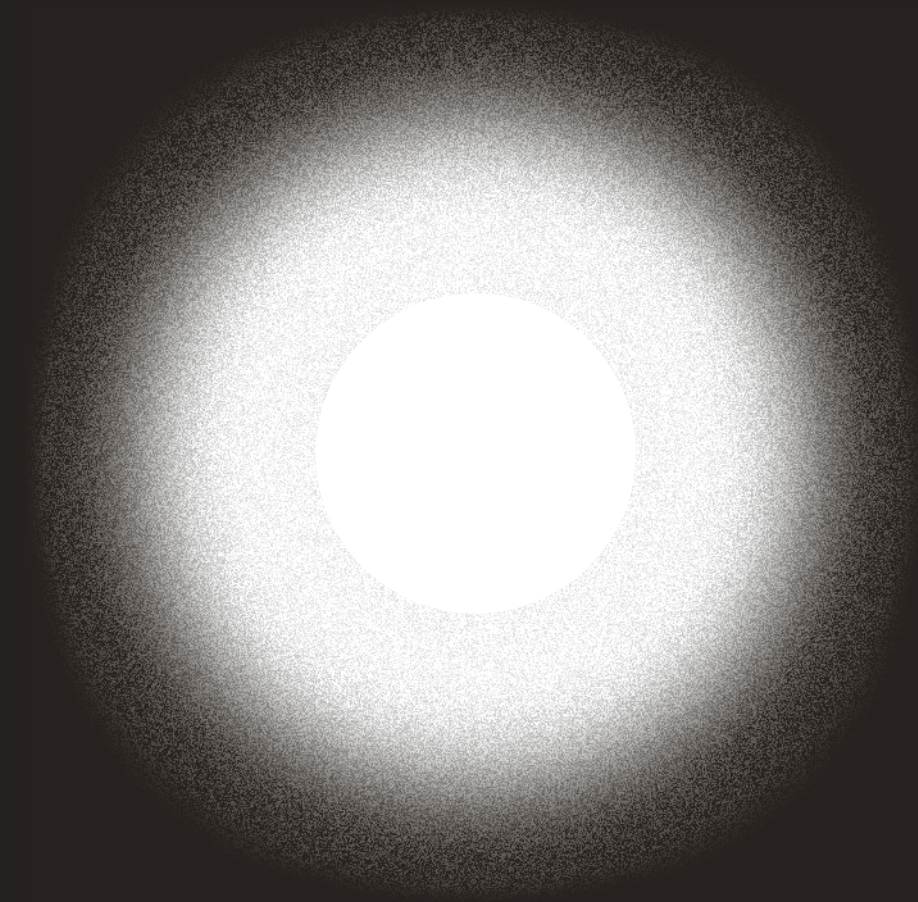
„Marytė“, rež. Vera Strojėva, 1947

„dideliu vyru“, kad yra išskirtinė, visa galva pralenkusi kitus. O svarbiausia – todėl, kad kovotoja apibrėžiama ne per santykį su vyru, bet per santykį su priešu, kurį privalo triuškindi be pasigailėjimo.

Pakylėta socialistinio realizmo herojė vaizduota kaip idealas, atsisakęs asmeninių ir kūno poreikių. Modernesnė septinto ir aštunto dešimtmečių kino kalba kuria sudėtingesnį moters paveikslą. Tačiau dabar moteris lokalizuojama privačioje sferoje – aktyvią veikėjos poziciją keičia pasyvus situacijos kontempliavimas. Sugrąžinta į patriarchalinę šeimą moteris rūpinasi vyru ir vaikais, o viešumoje neturi sprendžiamojo balso. Ji arba remia savo vyrą ir perima jo pažiūras, arba išduoda jį su kitu. Dažniausiai ji net nesugeba artikuliuoti savo jausmų. Jauna moteris primena

Filmai:

zoom in

Netyčia
nukreivavusi
melodrama:
*„Suaugusių
žmonių žaidimų“
(1967) lyčių
tvarka*

NATALIJA ARLAUSKAITĖ

„MES NEŽINOJOME“, ARBA KINTANTI RECEPCIJA

Atrodo, kad sovietmečio Lietuvos kino istorija nežada netikėtumų lyties vaizdinių požiūriu – šio laikotarpio kino kontrolė griežta, ir jokia *queer* estetika su juo nesiejama. Tačiau kino suvokimas kinta, o nauja – ir net senoji – auditorija sovietmetį ekrane pradeda matyti gerokai „kreivesni“, nei jis buvo kuriamas. Šio straipsnio herojus – filmas, savo laiku netapęs kinematografiniu įvykiu ir nesulaukęs ypatingų liaupsių ar priekaištų. Tačiau šiuolaikinis jo recepcijos posūkis leidžia naujai pažvelgti į nekonvencinės lyties tvarkos Lietuvos kine istoriją ir gerokai paankstinti *queer* estetikos Lietuvos kine pradžią, kad ir kokia netyčinė ji būtų. Tai 1967 m. filmas „Suaugusių žmonių žaidimai“, sudarytas iš dviejų novelių „Žlugimas“ ir „Suaugusių žmonių žaidimai“, kurias režisavo Ilja Rud-Gercovskis ir Algimantas Kundelis (prie antrosios prisidėjo Marijonas Giedrys).

Pirmoji novelė, pastatyta pagal Algirdo Pociaus to paties pavadinimo apsakymą, pasakoja meilės trikampio

istoriją: kunigas Vaisieta įsimyli Laimą Ramonienę, jiedu pabėga, o Ramonas – apsakyme vargonininkas, o filme tiesiog mokantis skambinti pianinu, bet abiem atvejais girtuoklis – leidžiasi į kelionę, norėdamas susigrąžinti žmoną. Aptinka pabėgėlius miestelyje, kur kunigas dirba keltininku, o Laima šiltnamių buhalterijoje. Susipažinęs su Vaisieta, išgėręs su juo, susimušęs ir susitaikęs, Ramonas su naujuoju draugu motociklu vejasi vėl, šįkart nuo abiejų, pabėgusių žmoną.

Antroje novelėje „Suaugusių žmonių žaidimai“ sunkvežimio vairuotojas Bronius po ilgų kelionių į tolimus kraštus (plėšinius) sugrįžta į Lietuvą ir eilinio reiso metu (viename jų pirmojoje novelėje pavėžėja pabėgusius Vaisietą ir Laimą) sutinka dvi naujas jo žavesio atakuojamas moteris, dar vieną iš ankstesnių laikų, o galiausiai sužino, kad ketvirtoji ne tik gyvena Broniaus, jam nežinant, mirusio tėvo name, bet ir augina jų dviejų sūnų. Tad formaliai abi istorijos – melodramos: meilės trikampio ir donžuaniškoji, serijinio suvedžiotojo.

Per pastarąjį dešimtmetį filmas buvo ne sykį prisimintas ir rodytas – kad ir festivaliuose „Jauni. Alkani“ ir „Scanorama“ ar per LRT. Naujas peržiūrų ir suvokimo ratas rodė, kad po keturiasdešimties metų filmas, pirmiausia jo pirmoji novelė, dėlioja į reikšmes, kurios nebuvo numatytos ar paslėptos jo kūrėjų. Dabar jau sunku nepastebėti, kad buvę varžovai dėl moters susijungia į porą. Šią jungtį užantspauduoja kino novelės finalas, kai žiūrovės ir žiūrovai girdi į tolį motociklu nuvažiavusių vyrų dialogą: „– Kas bus, jei mes jos nerasime? – O kas bus, jei rasime?“ Suprantama, kad idealus šių gaudynių scenarijus – pabaišos neturinčios paieškos dviese.

2010 m. balandžio 15 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute vyko vienas iš sovietmečio ciklo seminarų, kuriame dalyvavo Pranas Morkus. Pokalbis pasuko prie šio 1967 m. filmo, kuriame Morkus debiutavo kaip novelės „Žlugimas“ scenaristas. Morkus pasislinkusių abiejų novelių suvokimą suformulavo taip: „Tada nežinojome, kad padarėme filmą apie gėjų porą ir impotentą.“ Kai paklausiau,

„Suaugusių žmonių žaidimai“, novelė „Žlugimas“, rež. Ilja Rud-Gercovskis, 1967

ar bent tarpusavyje, aikštelėje, juokavo, kad pirmosios novelės meilės trikampis dėlioja ne visiškai konvenciškai, o antrosios pagrindinis herojus – Regimanto Adomaičio Bronius – pernelyg primygtinis, kad būtų sėkmingas suvedžiotojas, atsakė, kad tikrai ne: reikšmės, kurių negali nepastebėti dabar, tada neegzistavo.

2017 m. po „Suaugusių žmonių žaidimų“ peržiūros festivalyje „Scanorama“ vyko Gražinos Arlickaitės pokalbis

su Adomaičiu ir Morkumi, kuriame Morkus dar sykį minėjo pakitusį filmo suvokimą:

R. A.: Nu o „Suaugusių žmonių žaidimai“?

P. M.: Neorealistinis filmas.

R. A.: Tai sekso filmas?

P. M.: Taip. Bet aš to nežinojau.

R. A.: Lietuviškas sekso filmas.

P. M.: Bet aš nežinojau. Ten viskas yra. Ir visi atspalviai, kurie ir dabar.¹

Būtent pakitusi recepcija – iš lyčių ir seksualumo raiškos požiūriu konvencinės į neįmanomai nepastebėti suquerintą, tokią recepciją leidžianti kino teksto struktūra ir melodramos žanro transformacijos yra šio straipsnio pagrindinis domėjimosi objektas. Analizuojant pirmą novelę klausiama, kokie filmo pasakojimo tvarkos ypatumai ir tarptekstiniai ryšiai sukuria suvokimo perjungimo galimybę. Straipsnis juda nuo melodramos žanro ypatumų septintojo dešimtmečio pabaigoje prie novelės „Žlugimas“ lyčių tvarkos archeologijos (scenarijaus variantai ir taisyklės) ir galiausiai prie intertekstinių ryšių. Svarbu, kad filmas, kurį „išrinka“ recepcijos pokytis, nėra nei šedevras, nei koks nors ryškesnis eksperimentas; jam būtų sunku prikišti ypač įmantrią naratyvinę struktūrą ar poetiką. Kaip rašė dienraščio *Sovetskaja Litva* kino kritikas Eustachijus Aukštikalnis, „kino meno švente jis <filmas>, deja, netapo, nors jame daug gaivos, originalumo, juoko“². Tad šis recepcijos istorijos etiudas siekia atkreipti dėmesį, kaip

1 Pokalbis su Regimantu Adomaičiu ir Pranu Morkumi, „Scanorama“, 2017 m. lapkričio 15 d., <https://www.facebook.com/festivalisScanorama/videos/10155332456074671/>.

2 Э. Аукштикальнис, „И смешно, и грустно“, *Советская Литва*, 1968 m. gegužės 8 d.

kintantis auditorijos jautrumas gali perrašyti kino istoriją ar jos epizodus, ir sykiu pradėti rikiuoti nekonvencinio seksualumo ir subversyvių lyties vaizdinių istorijos Lietuvos kine epizodus.

MELODRAMA TARYBŲ ŠALYJE

Kai kalbama apie sovietmečio melodramą, paprastai koncentruojamasi į tris laikotarpius – porevoliucinį, t. y. iki ketvirtąjo dešimtmečio vidurio, iš esmės baigiant Abramo Roomo „Griežtu jaunuoliu“ (*Строгий юноша*, 1936), atlydžio ir perestroikos³. Šis žanrinis bangavimas atliepia bendrą politinį-kultūrinį nuožmėjimą ir atoslūgį. Jei porevoliucinis laikotarpis įsileidžia ir net skatina privataus gyvenimo pertvarkymą ir laisvėjimą bei šių kultūrinę refleksiją, kad ir filme „Trečioji Meščianskaja“ (*Третья Мещанская*, Abram Room, 1927)⁴, tai postalininio atšilimo pabaigą galima skaičiuoti nuo pirmų melodramų, nugulusių į lentyną, pavyzdžiui, Kiros Muratovos filmo „Ilgosios palydos“ (*Долгие проводы*, 1971).

Muratovos bičiulis Aleksejus Germanas ne sykį yra pasakojęs, kad eidamas teirautis apie savo įstrigusį filmą „Patikrinimas keliuose“ (*Проверка на дорогах*, 1971) paklausė ir apie „Ilgąsias palydas“: „Tebūnie aš, viskas gerai,

3 Apskritojto stalo, vykusio Rusų kino simpoziume Pitsberge ir skirto rusų melodramai, medžiagą žr. *KinoKultura*, 2007, Issue 17, <http://www.kinokultura.com/2007/issue17.shtml>. Įdėmesnis žvilgsnis gali sakyti, kad melodramos niekada nepatyrė nuopolio: pavyzdžiui, Denise J. Youngblood skaičiavimais, 1931–1934 m. palyginti su 1926–1929 m. melodramų ne tik nesumažėjo, bet 1,5–2 kartus padaugėjo, tačiau „privataus gyvenimo rūpesčių vaizdavimas (tipiškas melodramos turinys) buvo pasmerktas kaip buržuazinis, todėl naujoji tarybinė „melodrama“ susitelkė į viešą gyvenimą“. Denise J. Youngblood, „The Fate of Soviet Popular Film during the Stalin Revolution“, *The Russian Review*, 1991, vol. 50 (2), p. 157–158 (paryškinta autorės).

4 Kino istorikas Piotras Bagrovas teigia, kad porevoliuciniai metai buvo iš esmės vienintelis sovietmečio laikotarpis, kai melodrama, išaugdama iš ankstyvojo rusų kino, kur jį buvo dominuojantis žanras, klestėjo; šis klestėjimas baigėsi 1929 m. Peter Bagrov, „Soviet Melodrama: A Historical Overview“, *KinoKultura*, 2007, Issue 17, <http://www.kinokultura.com/2007/17-bagrov.shtml> [žiūrėta 2020-12-06]. Nors Bagrovo melodramos samprata labai plati: į ją patenka ir Eizenšteino „Šarvuotis „Potiomkinas“, kuriame „jis“ – šarvuotis, „ji“ – minia, piktadarys – valdžia.

„Suaugusių žmonių žaidimai“, novelė „Žlugimas“, rež. Ilja Rud-Gercovskis, 1967

„Suaugusių žmonių žaidimai“, novelė „Žlugimas“, rež. Ilja Rud-Gercovskis, 1967

Literatūros sąrašas

- „Where are the women directors? Report on gender equality in the European film industry“, *European women's audiovisual network* (EWA), 2006–2013, *Ewawomen.com*, <https://www.ewawomen.com/gender-inequality-in-the-film-industry-2/> [žiūrėta 2020-11-09].
- Altenloh Emilie, „A Sociology of the Cinema: the Audience“, *Screen*, 2001, vol. 42, Issue 3, p. 249–293.
- Alter Nora M., *Projecting History: German Non-fiction Cinema 1967–2000*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.
- Alter Nora M., *The Essay Film After Fact and Fiction*, New York: Columbia University Press, 2018.
- Arlauskaitė Natalija, *Nuožmi taika: žlugusių režimų fotografija dokumentiniame kine*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2020.
- Arlauskaitė Natalija, *Trumpas feministinės kino teorijos žinyras*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
- Assmann Aleida, „Transformations between History and Memory“, *Social Research*, 2008, no. 1, p. 49–72.
- Assmann Jan, „Communicative and Cultural Memory“, in: *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*, ed. by Astrid Erll, Ansgar Nünning, Berlin, New York: De Gruyter, 2008, p. 109–118.
- Bagrov Peter, „Soviet Melodrama: A Historical Overview“, *KinoKultura*, 2007, Issue 17, <http://www.kinokultura.com/2007/17-bagrov.shtml> [žiūrėta 2020-12-06].
- Barad Karen, „Posthumanist Performativity. Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter“, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 2003, vol. 28, no. 3, p. 801–831.

- Baranova Jūratė, „Jeanas Paulis Sartre'as: „pono-vergo“ dialektika ir solipsizmo įveikos ilgesys“, *Problemos*, 2003, nr. 64, p. 97–110.
- Beauvoir Simone de, *Antroji lytis*, vertė Violeta Tauragienė, Diana Bučiūtė, Vilnius: Margi raštai, 2010.
- Blom Ivo, „Quo vadis? From Painting to Cinema and Everything in Between“, in: *La decima musa. Il cinema e le altre arti / The Tenth Muse. Cinema and other arts*, ed. by Leonardo Quaresima, Laura Vichi, Udine: Forum, 2001, p. 281–296.
- Boym Svetlana, *Common Places. Mythologies of Everyday Life in Russia*, Cambridge, London: Harvard University Press, 1994.
- Boris Eileen, Chaudhuri Nupur, „Introduction: Standpoints on Hard Ground“, in: *Voices of Women Historians: The Personal, The Political, The Professional*, ed. by Nupur Chaudhuri, Eileen Boris, Bloomington: Indiana University Press, 1999, p. xi–xx.
- Braidotti Rosi, „Signs of Wonder and Traces of Doubt: On Teratology and Embodied Differences“, in: *Between Monsters, Goddesses and Cyborgs*, ed. by Nina Lukke, Rosi Braidotti, London: Zed Books, 1996, p. 290–301.
- Braidotti Rosi, „Teratologies“, in: *Deleuze and Feminist Theory*, ed. by Ian Buchanan, Claire Colebrook, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000, p. 156–172.
- Braun Virginia, Clarke Virginia, *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*, London (etc): SAGE Publications, 2013.
- Brooks Peter, *The Melodramatic Imagination: Balzac, Henry James, Melodrama, and the Mode of Express*, New Haven, London: Yale University Press, 1995.
- Budraitis Juozas, Matulytė Margarita, *Mano kinas. Pasaulis, kuris priklausė vyrams*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2015.
- Butler Judith, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, New York, London: Routledge, 2006.
- Butler Judith, *Vargas dėl lyties*, vertė Rima Bertašavičiūtė, Vilnius: Kitos knygos, 2017.
- Caputi Jane, „Everyday Pornography“, in: *Gender, Race, and Class in Media: A Critical Reader*, ed. by Gail Dines, Jean M. Humez, London (etc): SAGE Publications, 2003, p. 434–450.
- Caputi Jane, „Pornography of Everyday Life“, in: *Mediated Women: Representations in Popular Culture*, ed. by Marian Meyers, Cresskill, N.J.: Hampton Press, 1999, p. 57–79.
- Catalano Joseph S., *A Commentary on Jean-Paul Sartre's Being and Nothingness*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1985.

Charney Leo, Schwartz Vanessa R., *Cinema and the Invention of Modern Life*, Berkeley: University of California Press, 1996.

Christie Nils, „The Ideal Victim“, in: *From Crime Policy to Victim Policy*, ed. by Ezzat A. Fattah, Hampshire: Macmillan Pub. Ltd., 1986, p. 17–30.

Cobb Shelley, Williams Linda Ruth, „Histories of now: listening to women in British film“, *Women's History Review*, 2019, vol. 29 (5), p. 890–902.

Cooles Diana, Frost Samantha, „Introducing the New Materialisms“, in: *New Materialisms: Ontology, Agency, and Politics*, Durham: Duke University Press, 2010, p. 1–43.

Costa Pedro, „A Closed Door That Leaves Us Guessing“, *Rouge*, 2007, no. 10, http://www.rouge.com.au/10/costa_seminar.html [žiūrėta 2021-03-23].

Dall'asta Monica, Gaines Jane M., „Prologue. Constellations: Past Meets Present in Feminist Film History“, in: *Doing Women's Film History: Reframing Cinemas, Past and Future*, ed. by Christine Gledhill, Julia Knight, Urbana: University of Illinois Press, 2015, p. 13–26.

Daugirdaitė Solveiga, *Rūpesčių moterys, moterų rūpesčiai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2000.

Davies Helen, Ilott Sarah, „Mocking the Weak? Contexts, Theories, Politics“, in: *Comedy and the Politics of Representation: Mocking the Weak*, Cham: Palgrave Macmillan, 2018, p. 1–24.

Deleuze Gilles, Guattari Felix, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Minneapolis: University of Minnesota press, 1987.

Deleuze Gilles, *The Logic of Sense*, New York: Columbia University Press, 1990.

Doane Mary Ann, „Caught and Rebecca: The Inscription of Femininity as Absence“, in: *Feminist Film Theory: A Reader*, ed. by Sue Thornham, New York: New York University Press, 1999, p. 70–82.

Dubinskaitė Renata, „Artists Roles in Lithuanian Art in 1990–2003“, *Athena: filosofijos studijos*, 2007, nr. 3, p. 156–172.

Duran Jane, „Sartre, Gender Theory and the Possibility of Transcendence“, *Philosophy & Social Criticism*, 2004, vol. 30, no. 3, p. 265–281.

Elwes Catherine, „With Child: Motherhood and Women's video in the 1980s“, in: *European Women's Video Art in the 70s and 80s*, ed. by Laura Leuzzi, Elaine Shemilt, Stephen Partridge, New Barnet: John Libbey Publishing Ltd, 2019, p. 123–137.

Engelstein Laura, *The Keys to Happiness. Sex and the Search for Modernity in Fin-de-Siècle Russia*, Ithaca, London: Cornell University Press, 1992.

Ewen Elizabeth, „City Lights: Immigrant Women and the Rise of Movies“, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 1980, vol. 5, no. 3, p. 45–66.

Felski Rita, *Uses of Literature*, Malden, Oxford: Blackwell Pub., 2008.

Feminist Film Theory: A Reader, ed. by Sue Thornham, New York: New York University Press, 1999.

Feminizmo ekskursai. Moters samprata nuo antikos iki postmodernizmo, sud. Karla Gruodis, Vilnius: Pradai, 1995.

Ferriss Suzanne, Young Mallory, *Chick Flicks: Contemporary Women at the Movies*, New York: Routledge, 2008.

First Joshua, „Making Soviet melodrama contemporary: conveying 'emotional information' in the era of Stagnation“, *Studies in Russian and Soviet Cinema*, 2008, vol. 2 (1), p. 21–42.

Fox Alistair, *Jane Campion: Authorship and Personal Cinema*, Bloomington: Indiana University Press, 2011.

French Lisa, *Women in the Victorian Film, Television and Related Industries*, Melbourne: RMIT, 2012.

Gambickaitė Danutė, „Imk videokamerą ir trauk per pasaulį. Apie videomeno pradžią Lietuvoje“, in: *Nepriklausomos šiuolaikinio meno istorijos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Kęstutis Šapoka, Vilnius: LTMKS, 2011, p. 59–73.

Gaudreault André, *Film and Attraction: From Kinematography to Cinema*, transl. by Timothy Barnard, Urbana: University of Illinois Press, 2011.

Gerasimov Ilya, *Plebeian Modernity: Social Practices, Illegality, and the Urban Poor in Russia, 1905–1916*, Rochester: University of Rochester Press, 2018.

Gill Rosalind, „Culture and Subjectivity in Neoliberal and postfeminist times“, *Subjectivity*, 2008, vol. 25, p. 432–445.

Gill Rosalind, „Postfeminist Media Culture: Elements of a Sensibility“, *European Journal of Cultural Studies*, 2007, vol. 10 (2), p. 147–166.

Gill Rosalind, Pratt Andy, „In the Social Factory? Immaterial Labour, Precariousness and Cultural Work“, *Theory, Culture & Society*, 2008, vol. 25 (1), p. 1–30.

Gill Rosalind, „'Life is a pitch': managing the self in new media work“, in: *Managing Media Work*, ed. by Mark Deuze, London (etc): SAGE Publications, 2011, p. 249–260.

Gricius Jonas, *Prisiminimai*, sud. Živilė Pilipavičienė, Vilnius: Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus, 2009.

- Grigoravičienė Erika, „Iki ir po Sutemų“, *Mmcentras.lt*, [http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/daile/xx-a-pabaigos-naujasis-menas/iki-ir-po-sutemu/4754# \[žiūrėta 2020-05-03\]](http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/daile/xx-a-pabaigos-naujasis-menas/iki-ir-po-sutemu/4754# [žiūrėta 2020-05-03]).
- Grindon Leger, *The Hollywood Romantic Comedy: Conventions, History and Controversies*, Oxford: John Wiley and Sons, 2011.
- Grosz Elizabeth, *Time Travels: Feminism, Nature, Power*, Crow's Nest, N.S.W.: Allen & Uwin, 2005.
- Gunning Tom, „An Aesthetic of Astonishment: Early Film and the (In) Credulous Spectator“, in: *Viewing Positions: Ways of Seeing Film*, ed. by Linda Williams, New Brunswick: Rutgers University Press, 1994, p. 114–133.
- Gunning Tom, „Modernity and Early Cinema“, in: *Encyclopedia of Early Cinema*, ed. by Richard Abel, London, New York: Routledge, 2005, p. 439–442.
- Gunning Tom, „The Cinema of Attraction[s]: Early Film, Its Spectator and the Avant-Garde“, in: *The Cinema of Attractions Reloaded*, ed. by Wanda Strauven, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006, p. 381–388.
- Gunning Tom, „The Cinema of Attractions: Early film, its Spectator and the Avant Garde“, *Wide Angle*, 1986, vol. 8, no. 3–4, p. 63–70.
- Hayden Malin Hedlin, *Video Art Historicized. Traditions and Negotiations*, New York: Routledge, 2015.
- Hansen Miriam, „Early Cinema, Late Cinema: Permutations of the Public Sphere“, *Screen*, 1993, vol. 34 (3), p. 197–210.
- Hansen Miriam, *Babel and Babylon: Spectatorship in American Silent Film*, Cambridge: Harvard University Press, 1991.
- Haraway Donna J., „Foreword: Companion Species, Mis-recognition, and Queer Worlding“, in: *Queering the Non/Human*, ed. by Noreen Giffney, Myra J. Hird, Burlington: Ashgate, 2008, p. xiii–xvi.
- Haraway Donna J., „Otherworldly Conversations, Terrain Topics, Local Terms“, in: *Material Feminisms*, ed. by Stacy Alaimo, Susan Hekman, Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press, 2008, p. 157–187.
- Haskel Molly, *From Reverance to Rape: The Treatment of Women in: the Movies*, Chicago: The University of Chicago Press, 2016.
- Hollinger Karen, *Feminist Film Studies*, London, New York: Routledge, 2012.
- Home is Where the Heart Is: Studies in Melodrama and the Woman's Film*, ed. by Christine Gledhill, London: BFI Publishing, 1987.
- Youngblood Denise J., „The Fate of Soviet Popular Film during the Stalin Revolution“, *The Russian Review*, 1991, vol. 50 (2), p. 148–162.

- Youngblood Denise J., *The Magic Mirror. Moviemaking in Russia, 1908–1918*, London, Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1999.
- Jablonskienė Lolita, „Eglės Rakauskaitės braižas“, *Dailė*, 1997, nr. 31, p. 21–24.
- Jablonskienė Lolita, Kreivytė Laima, „Istorijos (per)rašymai: feministinės kuravimo ir kritikos strategijos“, in: *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 62: *Moters savastis dailėje*, sud. Ramutė Rachlevičiūtė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2011, p. 193–202.
- Jampolskis Michailas, *Kalba – kūnas – įvykis: kinas ir prasmės paieškos*, vertė Natalija Arlauskaitė, Vilnius: Mintis, 2011.
- Jankauskaitė Margarita, „Galios žaidimai masinės kultūros vaizdiniuose“, in: *Lytys, medijos, masinė kultūra*, sud. Audronė Žukauskaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 89–100.
- Jankauskaitė Margarita, *Moteriškojo tapatumo išraiškos šiuolaikinėje Lietuvos dailėje: daktaro disertacija*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2002.
- Jauniškis Vaidas, „Teatras šalia Laisvės alėjos“, *Lfc.lt*, [http://www.lfc.lt/lt/Page=ArticleList&ID=14167 \[žiūrėta 2019-06-15\]](http://www.lfc.lt/lt/Page=ArticleList&ID=14167 [žiūrėta 2019-06-15]).
- Jonkus Dalius, *Patirtis ir refleksija: fenomenologinės filosofijos akiračiai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2009.
- Kaminskaitė-Jančorienė Lina, Šalaj Jelena, *Moterys Lietuvos kino industrijoje: tyrimo rezultatai*, Meno avilys, 2019, [https://menoavilys.org/moterys-lietuvos-kino-industrijoje/ \[žiūrėta 2021-02-18\]](https://menoavilys.org/moterys-lietuvos-kino-industrijoje/ [žiūrėta 2021-02-18]).
- Kaminskaitė-Jančorienė Lina, „Kaip mes žaidėme revoliuciją. Praryta antis, arba Kaip mes kuriame / atsimeiname istoriją?“, *Kinas*, 2011, nr. 4, [https://www.zurnalaskinas.lt/musu-kinas/2011-12-01/Kaip-mes-zaideme-revoliucija \[žiūrėta 2020-07-10\]](https://www.zurnalaskinas.lt/musu-kinas/2011-12-01/Kaip-mes-zaideme-revoliucija [žiūrėta 2020-07-10]).
- Keršytė Nijolė, „Kitas veidas“, in: Emanuelis Levinas, *Apie Dievą, ateinantį į mūsų*, vertė Agnė Judžentytė, Nijolė Keršytė, Regina Matuzevičiūtė, Aušra Pažėraitė, Vilnius: Aidai, 2001, p. 7–60.
- Kruks Sonia, „Identity Politics and Dialectical Reason. Beyond an Epistemology of Provenance“, in: *Feminist Interpretations of Jean-Paul Sartre*, ed. by Julien S. Murphy, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1999, p. 229–252.
- Kuźmic Marika „Highly Limited Access: Women and Early Video Art in Poland“, in: *European Women's Video Art in the 70s and 80s*, ed. by Laura Leuzzi, Elaine Shemilt, Stephen Partridge, New Barnet: John Libbey Publishing Ltd, 2019, p. 157–175.

- Layton Lynne, „What Divides the Subject? Psychoanalytic Reflections on Subjectivity, Subjection and Resistance“, *Subjectivity*, 2008, vol. 22, p. 60–72.
- Lauretis Teresa de, „Oedipus Interruptus“, in: *Feminist Film Theory: A Reader*, ed. by Sue Thornham, New York: New York University Press, 1999, p. 83–96.
- Laurinavičius Česlovas, Sirutavičius Vladas, *Lietuvos istorija*, t. XII, d. I: *Sąjūdis: nuo „Persitvarkymo“ iki Kovo 11-osios*, Vilnius: Baltos lankos, 2008.
- Leinartė Dalia, *Adopting and Remembering Soviet Reality: Life Stories of Lithuanian Women, 1945–1970*, Amsterdam, New York: Rodopi, 2010.
- Leuzzi Laura, „Self/Portraits: The Mirror, The Self and The Other. Identity and Representation in Early Women’s Video Art in Europe“, in: *European Women’s Video Art in the 70s and 80s*, ed. by Laura Leuzzi, Elaine Shemilt, Stephen Partridge, New Barnet: John Libbey Publishing Ltd, 2019, p. 7–22.
- Lietuvos kinematografininkai*, sud. Rasa Paukštytė, Vilnius: Krantai, 2017.
- Liuga Audronis, „Laisvė pagal Šarūną Bartą“, *Kinas*, 2000, nr. 5 (276), p. 11–12.
- MacDonald Scott, „The Ecocinema Experience“, in: *Ecocinema Experience and Practice*, ed. by Stephen Rust, Salma Monani, Sean Cubitt, New York: Routledge, 2013, p. 17–41.
- MacDonald Scott, „Toward an Eco-Cinema“, *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, 2004, vol. 11, 2, p. 107–132.
- Marcinkevičienė Dalia, *Vedusiųjų visuomenė: santuoka ir skyrybos Lietuvoje XIX amžiuje–XX amžiaus pradžioje*, Vilnius: Vaga, 1999.
- Marie Michel, *The French New Wave: An Artistic School*, Oxford: Blackwell, 2002.
- Mazierska Ewa, *European Cinema and Intertextuality. History, Memory and Politics*, New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Mažeikis Gintautas, „Pogulaginė sąmonė ir atžangos dialektika“, *Darbai ir Dienos*, t. 65, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2016, p. 55–86.
- McKibbin Tony, „Prakeikimo kinas“, *Šiaurės Atėnai*, 2005 m. balandžio 9 d., nr. 744, http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20110131122650/http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=744&kas=straipsnis&st_id=3905 [žiūrėta 2021-03-23].
- McReynolds Louise, *Russia at Play. Leisure Activities at the End of the Tsarist Era*, Ithaca, London: Cornell University press, 2003.
- McRobbie Angela, *Be Creative: Making a Living in the New Culture Industries*, Cambridge: Polity, 2016.
- Myers David G., *Psichologija*, vertė Donatas Masilionis, Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
- Mikonis-Railienė Anna, Kaminskaitė-Jančorienė Lina, *Kinas sovietų Lietuvoje: sistema, filmai, režisieriai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2015.
- Morgan Daniel, „Where are We? Camera Movements and Problem of Point of View“, *New Review of Film and Television Studies*, 2016, vol. 14, no. 2, p. 222–248.
- Morton Timothy, *Hyperobjects. Philosophy and Ecology after the End of the World*, Minneapolis: Minnesota University Press, 2013.
- Moterys, kūrusios Lietuvą*, sud. Aurelija Auškalnytė, Vilnius: Lygių galimybių plėtros centras, 2020.
- Mulvey Laura, „Vizualinis malonumas ir pasakojamasis kinas“, vertė Vilija Poviliūnienė, in: *Feminizmo ekskursai. Moters samprata nuo antikos iki postmodernizmo*, sud. Karla Gruodis, Vilnius: Prada, 1995, p. 344–363.
- Murphy Julien S., „Introduction“, in: *Feminist Interpretations of Jean-Paul Sartre*, ed. by Julien S. Murphy, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 1999, p. 1–22.
- Muscio Giuliana, „American Women Screenwriters in the 1920’s“, in: *Doing Women’s Film History: Reframing Cinemas, Past and Future*, ed. by Christine Gledhill, Julia Knight, Urbana: University of Illinois Press, 2015, p. 193–205.
- Neale Steve, „Comedy“, in: *The Cinema Book*, ed. by Pam Cook, New York: Bloomsbury Publishing, 2007, p. 223–228.
- New Femininities, Postfeminism, Neoliberalism and Subjectivity*, ed. by Rosalind Gill, Christina Scharff, London: Palgrave Macmillan, 2011.
- Novikova Irina, „Spaces of Intertextuality and Aesthetic of Slow in the Films by Šarūnas Bartas. Three Days, Corridor“, in: *Baltic Cinemas after the 90s: Shifting (Hi)Stories and (Id)Entities*, sud. Renata Šukaitytė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2010, p. 11–18.
- O’Brien Anne, *Women, Inequality and Media Work*, London, New York: Routledge, 2019.
- Ousmanova Almira, „Meilės perdirbinys: meilė ir seksualinis skirtumas sovietiniame ir posovietiniame kine“, in: *Lytys, medijos, masinė kultūra*, sud. Audronė Žukauskaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 51–63.
- Partridge Stephen, „Without a Trace“, in: *European Women’s Video Art in the 70s and 80s*, ed. by Laura Leuzzi, Elaine Shemilt, Stephen Partridge, New Barnet: John Libbey Publishing Ltd, 2019, p. 111–122.
- Pipinytė Živilė, „Plakatas tautos šventei“, *7md*, 2017 m. kovo 3 d., <https://www.7md.lt/kinas/2017-03-03/Plakatas-tautos-sventei> [žiūrėta 2019-06-15].

Pipinytė Živilė, „Tradicijų alternatyva? Komerčinis kinas“, *Mmcentras.lt*, <http://www.mmcentras.lt/kulturos-istorija/kulturos-istorija/kinas/19912015-nepriklausomo-kino-issukiai/tradiciju-alternatyva-komerchinis-kinas/78980> [žiūrėta 2019-06-29].

Ramonaitė-Mukienė Danutė, *Telšių Žemaitės dramos teatras*, Vilnius: Regionų kultūrinių iniciatyvų centras, 2019.

Rascaroli Laura, *The Personal Camera. Subjective Cinema and the Essay Film*, New York: Wallflower Press, 2009.

Ravaitytė-Meyer Raimonda, „Dailininkas ir režisierė“, *Dorė: kultūros almanachas*, 2016, p. 86–91.

Rethinking Documentary. New Perspectives, New Practices, ed. by Thomas Austin, Wilma De Jong, Maidenhead: Open University Press, 2008.

Rose Nikolas S., *Governing the soul: the shaping of the private self (2nd ed.)*, London: Free Associations Books, 1999.

Rossa Boryanna, „Entertainment, Propaganda, Experiment: The Technological and Social Foundations of Creative Work Using Video Technology“, in: *Transitland, art from central and eastern Europe 1989–2009*, ed. by Edit Andras, Budapest: Ludwig Museum – Museum of Contemporary Art / ACAX, 2009, p. 153–171.

Sartre Jean-Paul, *Being and nothingness: an essay on phenomenological ontology*, New York: Philosophical Library, 1956.

Scharff Christina, *Gender, Subjectivity, and Cultural Work: The Classical Music Profession*, London: Routledge, 2018.

Schwartz Wanessa R., „Film and History“, in: *The SAGE Handbook of Film Studies*, ed. by James Donald, Michael Renov, London (etc): SAGE Publications, 2008, p. 199–215.

Scott MacDonald, *American Ethnographic Film and Personal Documentary: The Cambridge Turn*, Berkeley: University of California Press, 2013.

Sikorska-Kowalska Marta, *Wizerunek kobiety łódzkiej przełomu XIX i XX wieku*, Łódź: Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego, 2001.

Singer Ben, *Melodrama and Modernity: Early Sensational Cinema and its Contexts*, New York: Columbia University Press, 2001.

Slide Anthony, *The Silent Feminists: America's First Women Directors*, Lanham, MA: Scarecrow Press, 1996.

Smelik Anneke, *And The Mirror Cracked. Feminist Cinema and Film Theory*, London: Macmillan Press Ltd., 1998.

Smith Sharon, „The Image of Women in Film: Some Suggestions for Future Research“, in: *Feminist Film Theory: A Reader*, ed. by Sue Thornham, New York: New York University Press, 1999, p. 14–19.

Spinelli Ernesto, *Ne-žinančiojo pasakojimai, Aštuonios istorijos apie egzistencinę psichoterapiją*, vertė Leonas Judelevičius, Birštonas, Vilnius: Humanistinės ir egzistencinės psichologijos institutas, 2020.

Stevenson Lisa, Eduardo Kohn, „Leviathan: An Ethnographic Dream“, *Visual Anthropology Review*, 2015, vol. 31, no. 1, p. 49–53.

Šalaj Jelena, Kaminskaitė-Jančorienė Lina, „‘We were released into the so called Western world we knew absolutely nothing about’: Professional Experiences of Female Employees in the Lithuanian Film Industry from the Postcolonial Point of View“, in: *Gender, Work and Organization*, 2021 (rengiama spaudai).

Šapoka Kęstutis, „Pokalbis su Gintaru Šepučiu“, in: *Nepriklausomos šiuolaikinio meno istorijos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Kęstutis Šapoka, Vilnius: LTMKS, 2011, p. 214–226.

Šapoka Kęstutis, „Pokalbis su Henriku Gulbinu“, in: *Nepriklausomos šiuolaikinio meno istorijos*, sud. Vytautas Michelkevičius, Kęstutis Šapoka, Vilnius: LTMKS, 2011, p. 208–212.

Šukaitytė Renata, „Marco Augė ir Gilles’io Deleuze’o erdvės diskurso atspindžiai Šarūno Barto kinematografijoje“, in: *Vizualioji kultūra: problemos ir interpretacijos*, sud. Monika Saukaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012, p. 135–150.

Šukaitytė Renata, „Moteris su kamera – naujas matymas, nauji identitetai“, in: *Lytys, medijos, masinė kultūra*, sud. Audronė Žukauskaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 65–73.

Tereškinas Artūras, „Vyriška“ televizija: žanrai, galios pornografizmai“, in: *Lytys, medijos, masinė kultūra*, sud. Audronė Žukauskaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005, p. 75–86.

The Blackwell City Reader, ed. by Gary Bridge, Sophie Watson, Malden, Oxford: Blackwell Publishers, 2002.

Thumin Janet, *Celluloid Sisters: Women and Popular Cinema*, New York: Palgrave Macmillan, 1992.

Trilupaitytė Skaidra, „Lyties identiteto aspektai šio dešimtmečio lietuvių moterų dailėje“, in: *Tūkstantmečio pabaigos meno mutacijos*, sud. Živilė Kucharskienė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 25–52.

Tsivian Yuri, *Early Cinema in Russia and its Cultural Reception*, transl. by Alan Bodger, London, New York: Routledge, 2005.

- Wetherell Margaret, „Subjectivity or Psycho-Discursive Practices?“, *Subjectivity*, 2008, vol. 22, p. 73–81.
- Willoquet-Maricondi Paula, *Framing the World. Explorations in Ecocriticism and Film*, Charlottesville: The University of Virginia Press, 2010.
- Women Filmmakers: Refocusing*, ed. by Jacqueline Levitin, Judith Plessis, Valerie Raoul, London: Routledge, 2003.
- Women in Soviet Film: The Thaw and Post-Thaw Periods*, ed. by Marina Rojavin, Tim Harte, London, New York: Routledge, 2018.
- Women in the Irish Film Industry: Stories and storytellers*, ed. by Susan Liddy, Cork: Cork University Press, 2020.
- Žukauskaitė Audronė, „Nenorėčiau, kad feminizmas būtų ideologija ar doktrina“, *Doxa.lt*, 2015, <http://doxa.lt/audrone-zukauskaite-nenoreciau-kad-feminizmas-butu-ideologija-ar-doktrina/> [žiūrėta 2020-05-03].
- Žukauskaitė Audronė, „Tapsmas nesuvokiama ir feministinės vizualinės strategijos“, in: *Kinas ir filosofija*, sud. Nerijus Milerius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, p. 60–74.
- Žukauskaitė Audronė, „Tapsmas nesuvokiama ir postfeministinės strategijos“, *Athena: filosofijos studijos*, 2010, nr. 6, p. 101–118.
- Александр Прохоров, *Унаследованный дискурс: парадигмы сталинской культуры в литературе и кинематографе «оттепели»*, Санкт-Петербург: Академический проект, 2007.
- Каспэ Ирина, „«Я есть!»: позднесоветское кино через призму реляционной социологии Харрисона Уайта (et vice versa)“, *Социологическое обозрение*, 2017, № 16 (3), p. 174–206.
- Манцов Игорь, „Человек в пейзаже“, *Искусство кино*, 1997, № 7, p. 26–30.

Asmenvardžių rodyklė

A

Abramovič Marina 217
Abrams Aaron 167
Acconci Vito 219
Adomaitis Regimantas 45, 46, 253, 254, 266
Aleksandravičius Egidijus 211
Allen Woody 265
Altenloh Emilie 96
Alter Nora M. 194
Andrejevaitė Ieva 180, 182
Andrijauskas Tomas 225
Andriuškevičius Aleksas 225
Anglickaitė Akvilė 133
Araminas Algimantas 38
Arbas J. Kimo 207, 208
Arcybašev Michail 105
Arlauskaitė Natalija 4, 5, 6, 12, 17, 122, 141, 198, 203, 250, 350, 351
Arlauskas Paulius 225
Arlickaitė Gražina 253

Armonaitė Liucija 28, 37, 50

Assmann Aleida 191

Assmann Jan 191

Aškelavičius Simonas 151

Augé Marco 283

Aukštikalnis Eustachijus 254

Austin Thomas 192

B

Babravičius Gintautas 201

Bagrov Piotr 255

Bajorytė Eugenija 46, 126, 127

Balandis Saulius 151

Banionis Raimundas 151

Banys Jonas 154

Barad Karen 299, 312–314

Baranova Jūratė 293

Barilaitė Jurga 133

Bardot Brigitte (Bardo Bridžita) 47, 264

Bartas Šarūnas 18, 67, 131, 132, 134, 135, 273–275, 283, 287, 294–297, 353

Barthes Roland 130

Barzdžiukaitė Rugilė 190

Basinger Jeanine 172

Basov Vladimir 43

Batalov Aleksėj 43

Beinoriūtė Giedrė 119, 133–136, 143, 146, 190, 198

Belmondo Jean-Paul 47

Bennett Jane 314

Bernotas Napoleonas 38, 41

Bertini Francesca 111

Bébé 111

Bialobžeskis Andrius 174

Birnbaum Dara 217, 219

Blažiūnas Juozapas 28

Boderke Claudia 175

Boetticher Budd 163

Boym Svetlana 105

Boris Eileen 193

Braidotti Rosi 222, 242, 308, 310, 313

Braknytė Lina 42, 43

Brašiškis Lukas 5, 6, 18, 28, 274, 298, 352, 353

Bratkauskas Balys 45

Brecht Bertold 133

Brown Clarence 257

Bružas Audrius 168

Budraitis Juozas 45, 46

Bulgakov Michail 143

Bukaitė Vilma 211

Buožytė Kristina 119, 137–139, 146, 190

Buraja Oksana 190

Butytė Vaida 166

Butkienė Zita 28

Butler Judith 154, 171, 178, 311, 312, 313

C

Callahan Vicki 25, 27

Campion Jane 196

Caputi Jane 154, 167, 168

Carruthers Lee 274

Castaign-Taylor Lucien 305

Catalano Joseph S. 280

Chaudhuri Nupur 193

Chlebnikov Velimir 6

Christie Nils 179

Cicėnas Ramūnas 184

Cipliauskaitė Birutė 232

Cook Pam 172

Coole Diane 313

Costa Pedro 274

Č

Čeičytė Juzefa 23

Čepaitė Zita 232

Černiauskas Norbertas 206

Čyvienė Daina 207, 208

D

Dall'asta Monica 25
 Daugirdaitė Solveiga 120, 232, 234
 Dauguvietis Borisas 41
 Dauguvietytė Galina 38, 41
 Daujotytė Viktorija 120, 232

Dausa Algirdas 46, 125
 Davies Helen 165
 de Beauvoir Simone 281, 282, 285, 296

Deedas André 111
 de Jong Wilma 192

Deleuze Gilles 10, 17, 221, 242–246,
 283, 364

Deminskas Fiodoras 107
 Didžiokienė Barbora 98

Diržiūtė Aistė 142

Ditkovskytė Agnė 163

Djačenko Dmitrij 175

Doane Mary Ann 172

Donskis Leonidas 202

Doronina Tatjana 265

Drankov Aleksandr 94

Drunga Saulius 141

Dubinskaitė Renata 227, 228, 240

Duran Jane 281

E

Edison Thomas A. 93, 112
 Eizenšteinas Sergejus 109, 255

Elwes Catherine 217, 218

Ennaflaoui Fatima 273, 297

Ewen Elizabeth 98

Export Valie 217, 219

F

Ferriss Suzanne 171, 172

Feuillade Louis 107

Finkytė Elė (Fink Ella) 203

Flanagan Matthew 274

Foucault Michel 282

Fox Alistair 196, 199

Freud Sigmund 282

Frost Samantha 313

G

Gaines Jane M. 25

Gambickaitė Danutė 226, 227

Garbo Greta 257

Garbštienė Laura 133

Gardinas Vladimiras 105

Garrity Sean 168

Gaudreault André 109

Gavenonis Dainius 146

Gelažiūtė Akvilė 190

Gelažiūtė Eglė 229

German Aleksej 255, 256

Gero Martin 166, 167

Gérôme Jean-Léon 110

Giedrys Marijonas 31, 43, 125, 251,
 262, 264

Gill Rosalind 78, 79

Gimbutienė Marija 232

Gintalaitė Agnė 200

Girdvainis Gediminas 46

Glemžaitė Gelminė 178

Golubeva Katerina 131, 297

Gražytė-Maziliauskienė Ilona 232

Gricius Jonas 34, 38, 48

Grierson John 192

Grigoravičienė Erika 227

Grigoravičius Saulius 233

Grikevičius Almantas 7, 34, 38, 46,
 125, 127, 128, 131, 355

Griniūtė Albina 190

Grosz Elizabeth 242, 245, 246

Grudytė Agnė 166

Gruodienė Julija 190

Gruodis Karla 5, 17, 214–216, 221–223,
 226, 228–232, 234, 238–242, 244–247,
 257, 258

Gruodis Rimantas 190

Guattari Felix 243, 245

Guazzoni Enrico 110

Gudavičius Kęstutis 175

Gueslin Julien 211

Gulbinas Henrikas 224

Gumauskas Darius 182

Gunning Tom 95, 109

H

Hayden Malin Hedlin 218–222, 237,
 238

Hales Christopher 10, 364

Hanisch Carol 217, 256

Hanley JoAnn 219, 220

Hansen Kai 111

Hansen Miriam 95, 98

Haraway Donna 281, 314

Haskel Molly 153, 172, 176

Hollinger Karen 153, 172

Hoover Nan 217

I

Illot Sarah 165

Inčiūraitė Kristina 133, 226

Irigaray Luce 126

Ivanauskaitė Jurga 137

Y

Youngblood Denise J. 255

Young Mallory 171, 172

J

Jablonskienė Lolita 235, 236

Jablonskytė Martina 17, 190, 192, 194,
 196, 209, 210, 212, 363

Jampolskis Marius 140
 Jampolskis Michailas 291
 Jankauskaitė Inga 157
 Jankauskaitė Margarita 156, 158, 175, 177, 178, 232
 Jankavičius Mantas 163
 Jankovskis Olegas 43, 44
 Janonytė Rasa 233
 Jansas Evaldas 226
 Janušauskaitė Severija 141, 183
 Jaraminaitė Gabija 138, 145, 166
 Jazbutis Kornelijus 207
 Jeselskytė Eglė 132
 Jonas Joan 217
 Jonkus Dalius 284
 Jovaišienė Daiva 154
 Juknevičius Romualdas 41
 Juozaitis Arvydas 201

K

Kabaraitė Edita 151, 190
 Kabašinskaitė Akvilė 211
 Kairys Narius 5, 7, 18, 272, 353, 354
 Kalpokaitė Larisa 133
 Kaminskaitė Lina 4, 7, 12, 15, 16, 22, 58, 122, 190, 199, 259, 354, 355
 Kaminskas Vaclovas 49, 53
 Kaniušonis Vytautas 178
 Kanovičius Grigorijus 257

Kant Immanuel 316
 Karina Anna 47
 Kaspe Irina 261
 Katinas Džiugas 225
 Kaušpėdas Algirdas 200–202
 Kaušpėdienė Audronė 202
 Kavaitė Alantė 142, 144, 190
 Kavolis Vytautas 232
 Kavtaradzė Marija 143
 Kazanavičius Aleksas 137
 Kechiche Abdellatif 142
 Keidošiūtė Izolda 146
 Kelertienė Violeta 232
 Keršytė Nijolė 280, 293
 Kinčiniai Virginijus 233
 Kirtiklis Kęstas 10, 364
 Kisielius Petras Vytenis 207, 208
 Kiškytė Nikė 24
 Kiškūnaitė Laimė 225, 229
 Kohn Eduardo 305, 309
 Kolesnikovienė Regina 30
 Končiūtė-Žukauskienė Paulina 29
 Kreivytė Laima 4, 8, 16, 118, 356, 357
 Krisiūnas Justinas 151
 Kruks Sonia 282
 Kubilius Evaldas 151
 Kubota Shigeko 217
 Kudzmanaitė Ramunė 190

Kundelis Algimantas 55, 251, 262
 Kuodytė Gabrielė 168
 Kurklietytė Inesa 119, 133, 134, 190
 Kuzma Algirdas 225
 Kužmic Marika 236, 237

L

Layton Lynne 61
 Landsbergis Vytautas 197
 Landsbergis Vytautas V. 197
 Lapinskaitė Aistė 228, 229
 Lapinskaitė Janina 28, 36, 49, 51, 52, 54, 132, 133, 189, 190
 Latėnaitė-Bieliauskienė Emilija 175
 Lazarev Aleksandr 265
 Leinartė Dalia 54
 Leuzzi Laura 216, 242
 Levinas Emmanuelis 280, 281, 288
 Lianzbergis Linas 225
 Liaudanskaitė-Grikevičienė Rita 28, 29, 37
 Liekis Šarūnas 209
 Linderis Maksas 111
 Lipšic Monika 301
 Liuga Audronis 296
 Liukaitytė Asta 154
 Liškevičius Dainius 226
 LL Natalia 237
 Lollobrigida Gina 264

Loren Sofija (Loren Sophia) 43, 264
 Lozoraitis Julijonas 257
 Luckienė-Aldag Tatjana 143
 Luckus Vitas 143
 Lučkaitė Laima 233
 Lukšas Gytis 31, 38, 55
 Lumière 88, 112
 Lužytė Lina 16, 119, 145, 146, 190

M

Macaitis Saulius 120, 130
 MacDonald Scott 196, 197, 199, 303
 Maceina Algimantas 197
 Mainelytė Vaiva 121
 Mayer Vicki 55
 Maître Maurice 111
 Makauskas Paulius 161
 Malašauskas Raimundas 231
 Malinauskaitė Gabrielė 175
 Mancovas Igoris 286, 290, 293
 Marangoni Federica 217
 Marazaitė Rasa 175
 Marcinkevičiūtė Agnė 190
 Marcinkevičienė Dalia 124
 Marcinkus Ričardas 151
 Markevičius Marius 151, 183
 Marie Michel 47
 Margolitas Jevgenijus 257

Marx Karl 282
Masalskis Valentinas 273, 296
Matuzevičienė Diana 190
Matuzevičius Kornelijus 190
Mazierska Ewa 193
Mažeikis Gintautas 201
McKibbin Tony 296
McReynolds Louise 98
Medutytė Neringa 190
Mekas Jonas 197
Melėnaitė Dalia 261
Melnikaitė Marytė 121, 183
Mering Lars 175
Meskimonn Marsha 222
Mickevičius Audrius 225, 228
Mickytė Inga 44
Mičiulytė Živilė 190
Mikalauškas Vytautas 38
Mikonis-Railienė Anna 259
Mikutavičius Marijonas 174
Milašius Oskaras 211
Minoru Hideshima 286
Mockus Algimantas 34
Morgan Daniel 305
Morkus Pranas 253, 254
Morton Timothy 306, 308, 316
Mulvey Laura 136, 153, 163, 164, 180
Muratova Kira 51, 255–257

Murphy Julien S. 282

N

Napierkowska Stacia 111
Narkevičius Deimantas 226
Natanson Georgij 265
Naujokas Žilvinas 150, 151
Nauman Bruce 219
Nedzinskas Martynas 178
Nielsen Asta 111
Noreika Laimonas 41
Novikova Irina 290

O

O'Brien Anne 55, 58, 59–64, 72, 77, 80, 82, 83
Oja Bruno 45
Olbikas Eugenijus 33
Ona, respondentė 28, 36
Ousmanova Almira 159
Oželytė Nijolė 28, 46
Oržekauskaitė Marija 23, 28, 31, 38

P

Pajėdienė Bitė 189
Paliukaitytė Regina 46
Paliušytė Gerda 5, 8, 17, 214, 357, 358
Pangonytė Laima 189
Paravel Verena 305

Partum Ewa 217, 237
Paškauskas Juozapas 4, 9, 16, 86, 358, 359
Paukštytė Rasa 120
Paulikas Julius 168
Paul Robert W. 88, 93, 112
Pavilionienė Aušrinė Marija 120
Pečiūra Donatas 261
Petkevičaitė-Bitė Gabrielė 92, 93
Petrulytė Deimantė 24
Pinaitytė Izabelė 23, 28, 48
Pipinytė Živilė 120, 122, 126, 141, 149, 189, 203
Pleškytė Eugenija 131, 261
Pliaterytė Emilija 180, 182, 183
Pocius Algirdas 251
Polodnevičiūtė Apolonija 29
Powley Bel 183
Praspaliauskienė Rima 120
Prince Charles 111
Prochorov Aleksandr 258
Protozanov Jakov 105
Psilanderis Valdemaras (Garisonas) 111
Pučinskas Saulius 225
Puidokienė Vida 30
Puipa Algimantas 28, 36, 38, 48, 50, 52, 129, 130, 132, 137
Pukytė Paulina 133

R

Račaitytė Aistė 4, 9, 16, 148, 360, 361
Račkys Sigitas 151
Radzinskis Edvardas 265
Raila Artūras 226
Rainer Yvonne 244
Rakauskaitė Eglė 226, 236
Rakauskaitė Ramunė 17, 190, 192, 194, 196, 207–209, 212, 363
Ramonaitė-Mukienė Danutė 28
Rascaroli Laura 195, 198
Raškevičius Reginijus 28
Raudonis Laisvūnas 225
Ravdo Agnieška 178
Remeikytė Jurgita 133
Riazanceva Natalija 51
Rich Adrienne 178
Rist Pipilotti 217
Rygertas Juozas 261
Romney Jonathan 274
Room Abram 255
Rosenbach Ulrike 217
Rosler Martha 217
Rossa Boryana 233
Rotomskis Vaclovas 225
Rožanskaitė Marija Teresė 8
Rud-Gercovskis Ilja 251, 253, 260, 262, 264, 265, 267–270, 350
Russo Vito 141

S

Samulionytė Jūratė 17, 143, 146, 190, 192, 194, 196, 203–206, 212, 363
Samulionytė Vilma 17, 143, 146, 192, 194, 196, 203–206, 212, 363
Samuolytė Rasa 137
Sartre Jean-Paul 18, 59, 274–278, 280–282, 284, 285, 288, 291–293, 296, 353
Savičenko Nelė 137
Scharff Christina 79, 80
Schwartz Wanessa R. 193
Scott Ridley 133
Sienkiewicz Henryk 110
Sikorska-Kowalska Marta 99
Singer Ben 95
Skablauskaitė Jolita 50, 129
Skaisgirys Rolandas 151, 173
Skersytė Alma 133
Skudžinskas Gytis 205
Skurvidaitė Sandra 231
Smelik Anneke 153, 164, 173
Smith Sharon 153
Snarskis Viktoras 225
Sokolnikaitė Janina 30
Sologub Fiodor 96
Soltau Annegret 217, 242
Soros George 225
Stanaitytė Irma 133, 226, 228
Starkevičiūtė Margarita 201

Stasiulytė Ineta 168, 175
Stasiulytė Laura 226
Steponaitytė Julija 142
Stevenson Lisa 305, 309
Stonytė Marija 190
Strojeva Vera 121, 123
Stubraitė Daiva 130

Š

Šalaj Jelena 4, 9, 15, 16, 24, 56, 361–363
Šapoka Kęstutis 227
Šemeškevičius Algirdas 55
Šepitko Larisa 51
Šeputis Gintaras 224, 225
Škarnulytė Emilija 18, 299–301, 304–308, 311, 313–316, 352
Šlepikas Alvydas 151, 173, 184
Šreiberis Borisas 45, 125
Štembera Petr 301
Štibelis F. 101
Štukytė Aušra 175
Šukaitytė Renata 5, 10, 17, 188, 283, 363, 364
Šumilaitė Hana 168
Šumilė Radvilė 28
Šurna Antanas 31
Švedienė Jurga 134

T

Tavoraitė Austėja 28
Tereškinas Artūras 157
Thumin Janet 166, 177
Tomaševičius Jonas 34
Trilupaitytė Skaidra 227, 228, 231, 235, 236, 240
Tsivianas Jurijus (Tsivian Yuri) 95, 96
Tvirbutas Ipolitas 41

U

Ulvydas Donatas 145, 150, 151, 163, 170, 180–182
Urbonai Nomedas ir Gediminas 120
Urbonaitė-Barkauskienė Veronika 24
Užaitė Edita 169, 173

V

Vabalas Raimondas 38, 257
Vabalienė Irena 23
Valinskienė Inga 178
Valiukaitė Rimantė 157, 175, 185
Valiulis Skirmantas 227
Valiūnaitė Mantė 4, 10, 17, 148, 360, 361
Verbickaja Anastasija 105
Vertelytė Eglė 190
Vepštienė Henrieta 207
Vėlyvis Emilis 150, 154–156, 158, 161

Vidmantas Tadas 154, 160, 177
Vieniuolis Antanas 42
Vildžiūnas Kristijonas 132
Vildžiūnas Mykolas 151
Vosylius Mindaugas 149
Vosyliūtė-Dauguvietienė Petronėlė 41
Vosyliūtė Regina 4, 16, 22–24, 27–29, 31, 33, 35–55, 354

Z

Zabarauskas Romas 141
Zahorskis Vladislavas 106
Zaidova Sandra 24
Zalatoriai Birutė ir Vytautas 207
Zapkus Kęstutis 8
Zimblytė Kazimiera 235
Zinkevičius Gintaras 226
Zinkevičiūtė Justė 166

Ž

Žabinskas 32
Žalakevičius Vytautas 34, 38, 44, 45, 50, 121, 124, 146
Žalėnas Mantvidas 175
Žalneravičiūtė Sonata 215, 227, 357
Žebriūnas Arūnas 31, 34, 38, 42, 44, 48
Žegulytė Aistė 190
Žibikas Andrius 28, 42

Žickytė Giedrė 17, 119, 143, 146, 190,
192, 194, 196, 199, 200, 212, 363

Žiurauskas Andrius 151

Žukauskaitė Audronė 238, 239,
242–245

Žulytė Gintė 28

W

Weill Kurt 133

Wetherell Margaret 61

Willoquet-Maricondi Paula 302, 303

Wittig Monique 178

Filmų rodyklė

A

- Adelės gyvenimas (*La vie d'Adèle*, rež. Abdellatif Kechiche, 2013) 142
- Amžinai kartu (rež. Lina Lužytė, 2016) 145
- Anarchija Žirmūnuose (rež. Saulius Drunga, 2010) 141
- Apie ką kalba vyrai (*О чем говорят мужчины*, rež. Dmitrij Djačenko, 2010) 175
- Auksarankė Sonia (*Сонька Золотая ручка*, rež. Vladimir Kasjanov et al., 1914) 94
- Aurora (rež. Kristina Buožytė, 2012) 190
- Aš žvelgiu į Rytus (rež. Marijonas Giedrys, 1964) 43
- Ave, vita! (rež. Almantas Grikevičius, 1969) 127, 128

B

- Baras (rež. Giedrė Žickytė, 2009) 199
- Bilietas iki Tadž Machalo (rež. Algimantas Puipa, 1991) 52

C

- Conception (rež. Irma Stanaitytė, 1999) 228

D

- Dar kartą apie meilę (*Еще раз про любовь*, rež. Georgij Natanson, 1968) 265

Dėdė Džošas judančių vaizdų šou (*Uncle Josh at the Moving Picture Show*, rež. Edwin S. Porter, 1902) 93

E

- Egzistencija (rež. Giedrė Beinoriūtė, 2004) 135
- Elzė iš Gilijos (rež. Algimantas Puipa, 2000) 132
- Emilija iš Laisvės alėjos (rež. Donatas Ulvydas, 2017) 151, 154, 179–181

F

- Filmas apie nežinomą menininę (rež. Laura Garbštienė, 2009) 133

G

- Gautas iškvietimas (rež. Tadas Vidmantas, 2016) 160, 162
- Gyveno senelis ir bobutė (rež. Giedrė Beinoriūtė, 2007) 198
- Gražuolė (rež. Arūnas Žebriūnas, 1969) 31, 42, 44
- Griežtas jaunuolis (*Строгий юноша*, rež. Abram Room, 1936) 255

I

- Ilgosios palydos (*Долгие проводы*, rež. Kira Muratova, 1971) 255
- Ir ten krantai smėlėti (rež. Algimantas Puipa, 1991) 48
- Ir visi jų vyrai (rež. Donatas Ulvydas, 2019) 145
- Išgyventi vasarą (rež. Marija Kavtaradzė, 2019) 143

J

- Jausmai (rež. Algirdas Dausa, Almantas Grikevičius, 1968) 46, 49, 125
- Juoda dėžė (rež. Algimantas Maceina, 1994) 197
- Juodas ratas (*Черный круг / Il Circolo Nero*, rež. Emilio Ghione, 1913) 108

K

- Kaimietis ir kinematografas (*The Countryman and the Cinematograph*, rež. Robert W. Paul, 1901) 93
- Kaip mes žaidėme revoliuciją (rež. Giedrė Žickytė, 2012) 17, 192, 194, 196, 199, 202

Kaip pavogti žmoną? (rež. Donatas Ulvydas, 2013) 151
Kai susilieja upės (rež. Borisas Šreiberis, 1958) 45
Kalakutai (rež. Vytautas Mikalauskas, 1958) 38
Kelionės namo (rež. Ramunė Rakauskaitė, 2019) 17, 192, 194, 196, 207
Klasės susitikimas 2 (*Klassefesten*, rež. Claudia Boderke, Lars Mering, 2016) 175
Klasės susitikimas: berniukai sugrižta! (rež. Kęstutis Gudavičius, 2017) 175, 177
Kolekcionierė (rež. Kristina Buožytė, 2008) 137–140, 190
Kristina Kristuje (rež. Inesa Kurklietytė, 2005) 133
Kursistė Asia (*Курсистка Ася*, rež. Kai Hansen, 1913) 111
Kūnas ir šėtonas (*Flesh and the Devil*, rež. Clarence Brown, 1927) 257
Kvėpavimas į marmurą (rež. Giedrė Beinoriūtė, 2018) 143

L

Laisvė (rež. Šarūnas Bartas, 2000) 273, 275, 287, 296
Lengvas raganavimas (rež. Inesa Kurklietytė, 2004) 134
Leviatanas (*Leviathan*, rež. Verena Paravel, Lucien Castaign-Taylor, 2012) 305
Lietuviški svingeriai (rež. Tadas Vidmantas, 2018) 178
Lituanie, mano laisve (rež. Martina Jablonskytė, 2018) 17, 192, 194, 196, 209, 210, 212

M

Mano keistas seksualinis nuotykis (*My Awkward Sexual Adventure*, rež. Sean Garrity, 2012) 168
Marytė (*Mapume*, rež. Vera Strojeva, 1947) 122, 123
Marš-marš, tra-ta-ta! (rež. Raimondas Vabalas, 1964) 257
Meistras ir Tatjana (rež. Giedrė Žickytė, 2014) 143, 190, 199
Mirtis ir vyšnios medis (rež. Arūnas Žebriūnas, 1968) 44
Močiute, Guten Tag! (rež. Jūratė ir Vilma Samulionytės, 2017) 17, 143, 192, 194, 196, 203, 204
Moteris ir keturi jos vyrai (rež. Algimantas Puipa, 1983) 49, 50

Moteris, kuri rėdosi žaliai (rež. Janina Lapinskaitė, 2000) 28, 36, 51, 53
Moterys meluoja geriau. Kristina (rež. Alvydas Šlepikas, 2013) 151, 173, 186
Moterys meluoja geriau. Robertėlis (rež. Alvydas Šlepikas, 2018) 171, 173, 178
Mūsų nedaug (rež. Šarūnas Bartas, 1996) 5, 18, 131, 273, 274, 277, 282, 288, 294, 295, 297

N

Našlių pakrantė (rež. Janina Lapinskaitė, 2006) 28, 49
Nebūsiu gangsteris, brangioji (rež. Algimantas Puipa, 1978) 48
Negyvėlis žudikas (*Мертвец-убийца / Le Mort qui tue*, rež. Louis Feuillade, 1913) 107
Nepatyręs (rež. Julius Paulikas, 2015) 168, 177, 178
Niekas nenorėjo mirti (rež. Vytautas Žalakevičius, 1965) 23, 45, 124
Nuodėmės užkalbėjimas (rež. Algimantas Puipa, 2007) 137, 138
Nuomos sutartis (rež. Kristijonas Vildžiūnas, 2002) 132

P

Paskutinė atostogų diena (rež. Arūnas Žebriūnas, 1964) 42, 44, 48
Patikrinimas keliuose (*Проверка на дорогах*, rež. Aleksej German, 1971) 255
Patriotai (Alvydas Šlepikas, 2016) 184
Pilis (rež. Lina Lužytė, 2020) 16, 145
Porno melodrama (rež. Romas Zabarauskas, 2011) 141, 142

R

Raktai į laimę (*Ключи счастья*, rež. Vladimir Gardin, Jakov Protozanov, 1913) 105
Ramybė mūsų sapnuose (rež. Šarūnas Bartas, 2015) 296
Redirected / Už Lietuvą! (rež. Emilis Vėlyvis, 2014) 150, 154, 158, 159, 161

S

Sadūto tūto (rež. Almantas Grikevičius, 1974) 131
Sangailės vasara (rež. Alantė Kavaitė, 2015) 142–144, 190

Septyni nematomi žmonės (rež. Šarūnas Bartas, 2005) 134
Sirenomelia / No Place Rising (rež. Emilija Škarnulytė, 2015–2018) 18, 299, 301, 302, 304–306, 308, 313, 314, 316, 352
Skydas ir kalavijas (*Щит и меч*, rež. Vladimir Basov, 1968) 43
Stebuklas (rež. Eglė Vertelytė, 2017) 190
Stiklo šalis (rež. Janina Lapinskaitė, 2004) 189
Suaugusių žmonių žaidimai (rež. Ilja Rud-Gercovskis, Algimantas Kundelis, Marijonas Giedrys, 1967) 251–254, 257, 260, 261, 265, 267–269, 271
7 nuodėmės (rež. Kristina Inčiūraitė, 2010) 133

Š

Šaržai (rež. Aistė Lapinskaitė, 1998) 228
Šerkšnas (rež. Šarūnas Bartas, 2017) 296

T

Tadas Blinda. Pradžia (rež. Donatas Ulvydas, 2011) 150, 154, 155, 163
Tarp mūsų, berniukų (rež. Kęstutis Gudavičius, 2016) 175–177
Tarp mūsų, mergaičių (rež. Kęstutis Gudavičius, 2018) 175, 177, 186
Tarp pilkų debesų (rež. Marius Markevičius, 2018) 151, 179, 183, 184
Telma ir Luiza (*Thelma & Louise*, rež. Ridley Scott, 1991) 133
Tiltas (rež. Borisas Šreiberis, 1956) 125
Trečioji Meščianskaja (*Третья Мещанская*, rež. Abram Room, 1927) 255
Trys družkiai (*Три толстяка*, rež. Aleksėj Batalov, 1966) 43
Trys milijonai eurų (rež. Tadas Vidmantas, 2017) 154, 177

V

Valentinas vienas (rež. Donatas Ulvydas, Edita Kabaraitė, Ričardas Marcinkus, Simonas Aškelavičius, 2013) 151, 166–168, 170
Valentinas už 2rų (rež. Evaldas Kubilius, 2013) 151, 154
Vienos dienos kronika (rež. Vytautas Žalakevičius, 1963) 44
Visa teisybė apie mano tėvą (rež. Vytautas V. Landsbergis, 2003) 197
Viskas apie seksą (*Young People Fucking*, rež. Martin Gero, 2007) 166

Viskas, ką jūs visada norėjote sužinoti apie seksą (*Everything You Always Wanted to Know About Sex*, rež. Woody Allen, 1972) 265

Vyras, kuris pavydėjo moterims (*The Man Who Envied Women*, rež. Yvonne Rainer, 1985) 244

Vyrų vasara (rež. Marijonas Giedrys, 1970) 31, 125, 131

Vulkanovka. Po didžiojo kino (rež. Giedrė Beinoriūtė, 2005) 134, 135

Z

Zero. Alyvinė Lietuva (rež. Emilis Vėlyvis, 2006) 150

Zero 2: muilo opera (rež. Emilis Vėlyvis, 2010) 150, 154–156

Zero 3 (rež. Emilis Vėlyvis, 2017) 154, 155, 157

Ž

Žuvies diena (rež. Algimantas Puipa, 1989) 50, 129

Žvangutis (rež. Gytis Lukšas, 1974) 46

Q

Quo vadis (rež. Enrico Guazzoni, 1913) 110

X

X beats per minute (rež. Karla Gruodis, 1996) 17, 215, 216, 221–223, 228, 230, 231, 238, 239, 241, 245–247, 357

Summaries and authors

An Inadvertently Queer Melodrama:
Gender Relations in THE GAMES OF ADULTS
(1967)

Natalija Arlauskaitė

The history of cinema is comprised not only of films and their creators, but also of how the former are understood, which over time can significantly change. Such a shift in perception is evident in the case of a two-part film *The Games of Adults* (1967). The article analyses the first story of the film, *Collapse* (dir. Ilja Rudas-Gercovskis), seen by today's audiences as a cinematic narrative about established gender relations and their evident diversion from heteronormativity. This analysis turns the problem of a changed, *queerified* understanding into an issue of the film's structure, thus seeking to distinguish the features of the narrative order and the underlying intertextual connections that create the possibility of such a shift in the film's

reception. The article shows how visions of “masculinity” and “femininity” slip away from the usual image economy and roles suggested by classical cinema narratives, while this escape leans on the logic of melodramas, intertextual links and an extremely multidimensional case of authorship. The changed reception of the film allows us to observe how the Lithuanian cinema culture was in fact more subversive than it is usually assume, and how the soviet cinema-controlling eye was not necessarily unanimous in the use of its gender optics.

Natalija Arlauskaitė is a literary, film, and visual studies scholar, Professor at the Institute of International Relations and Political Science of Vilnius University. Her current academic interests include visual theory, forms of historical imagination, reflection on war atrocities in film and arts, medical imagery. She is an author of *Analysis of Hermetic Text: Structure of Semantic Space in Works by Velimir Khlebnikov* (2005), *Key-Concepts of Feminist Film Theory* (2010), *Native and Foreign Canons: Film Adaptations between Narrative Theory and Cultural Studies* (2014); editor-in-chief of book series *Writings on Film* and translator of works by Sergei Eisenstein into Lithuanian. Her new book is *Severe Peace: Photographs of the Collapsed Regimes in Documentary Film* (2020).

An Ecofeminist Look at the Cold War,
or a Mermaid with a Camera

Lukas Brašiškis

In this text, Lukas Brašiškis analyses *No Place Rising/Sirenornelia* (2016–2017), Emilija Škarnulytė's video work exhibited both as a one-channel film and a multi-channel video installation. In this film, the Lithuanian artist and filmmaker becomes a mermaid exploring underwater worlds in the area of a former NATO basis built in the Cold War times. Seeing a figure of a mermaid as a liminal semi-human creature that confounds the hegemonic boundaries of gender and species, Brašiškis construes the film through the lens of theories of ecofeminist materialisms and the queer performativity of nature. Situating the film within a subfield of eco-cinema, the author suggests that Škarnulytė's video exposes an image of the past liberated from the political and military structures that oppress the memory of the Cold War, bringing the spectator to the imaginary situation in which relations between humans and non-humans have been transfigured. Brašiškis focuses on the issue of cinematically queered human/animal boundaries not only because of the artist's impersonation of the mermaid, but also considering the multi-perspectival vision of the film. In this way, the video work connects the material and the discursive, supporting a non-dualistic system of ecofeminist thought. But not only that: going beyond the domain of the "biological", Škarnulytė's video relocates the traces of human species in a broader natural-cultural environment. The re-embodiment of the memory of the Cold War, as Brašiškis suggests, is the core of material ecocriticism inherent in Škarnulytė's work.

Lukas Brašiškis is a curator, film programmer and organiser of a number of events and panel discussions. He is currently studying for a PhD and lecturing at the New York University's Department of Cinema Studies. Brašiškis's broad field of interest includes cinematic documentality, ecocritical cinema and art, the limits and possibilities of documenting non-human phenomena in cinema, the ethics and aesthetics of cinema (particularly Eastern European cinema and art practices), and the intersections between experimental cinema and contemporary art. Brašiškis regularly publishes articles on cinema and contemporary art.

The Look at the Other:

The Case of FEW OF US

Narius Kairys

The first part of the article discusses one of the main phenomenological anthropology concepts established by Jean-Paul Sartre: the look. The French philosopher suggested a crucial correction within intersubjective relations: the Other is the one who is looking at you. In Šarūnas Bartas's films, the look often does not only substitute the verbal communication between the characters, but also becomes the only agent that allows the viewer to understand "what is actually going on". In the second part of the article, the previously introduced tools conceptualised by Sartre are employed to discuss the notion of the look as a field of sensory perception in which the Other appears, based on a chronologically selective episode description of Bartas's film *Few of Us* (1996).

FOKUSE: MOTERYS LIETUVOS KINE
sudarė Natalija Arlauskaitė ir Lina Kaminskaitė

Tiražas 1 300 egz.

IŠLEIDO
Leidykla LAPAS
leidyklalapas.lt